

27 nexe

*quaderns d'autogestió
i economia cooperativa*

*Publicació semestral
desembre de 2010 · 4 €*

COOPERATIVES DE TREBALL:
UN NÍNIXOL EN EL CAPITALISME
O UN CAMÍ MÉS ENLLÀ?

COOPERATIVES QUE
ES REPRODUUEIXEN

MICHEL DUPOIRIEUX:
"L'OBJECTIU ÉS CREAR UNA
COMUNITAT D'EMPRENEDORS
SOCIALS"

Índex

Presentació 3

Textos

La importància de comptar amb els immigrants dins el cooperativisme i l'economia solidària

Enrique del Río 5

Cooperatives de treball: Un nínxol en el capitalisme o un camí més enllà?

Erik Olin Wright 11

Cooperatives que es reproduïxen

Jordi Garcia Jané 25

La coproducció de polítiques socials al Quebec: el cas de l'economia social

Marguerite Mendell 37

Contextos

Per l'economia cooperativa i la sobirania alimentària: la Plataforma Rural

Daniel Jover 45

Entrevista

Michel Dupoirieux: "L'objectiu és crear una comunitat d'emprenedors socials"

L'Apòstrof 51

Recomanacions

Diversos autors 55

Consell editorial: Perfecto Alonso, Antoni Comín, Mercè Fluvià, Jordi Garcia, Josep Maria Gasch, Santos Hernández, Daniel Jover, Xavi López, Jordi Marí, Miquel Miró, Jordi Panyella, Josep Parcerisa, David Pérez, Verònica Platas, Joseba Polanco, Jesús Ricou, Eva Salvà, Joan Subirats, Jordi Valls i Jordi Via. **Coordinació:** L'Apòstrof, SCCL · **Maquetació, redacció, traduccions i revisió lingüística:** L'Apòstrof, SCCL · **Impressió i enquadernació:** Gramagraf, SCCL · **Fotografies:** Esther Navalón Wamba · **Edita:** Fundació Seira i Confederació de Cooperatives de Catalunya · **Redacció, publicitat i subscripcions:** Telèfon: 93 318 81 62 · Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona · seira@fundacioseira.coop

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

“ Assessorament **integral** a
cooperatives i
entitats d'economia
social ”

- Fiscalitat, comptabilitat i gestió administrativa
- Assessorament jurídic, econòmic i laboral
- Autoocupació i plans d'empresa
- Consultoria i auditoria
- Mediació en conflictes societaris

DRETS DE LES PERSONES I ELS COL·LECTIUS

- Dret civil, penal i administratiu
- Etrangèria
- Habitatge, urbanisme i medi ambient
- Accidents de circulació i de treball
- Violència de gènere
- Dret de família
- Separacions i Divorcis
- Danys i perjudicis
- Arrendaments
- Dret fiscal

DEFENSA DELS TREBALLADORS I TREBALLADORES

- Assessorament laboral i Seguretat Social
- Dret sindical
- Pensions
- Accidents de treball
- Negociació col·lectiva
- Acomiadaments
- Reclamacions
- Regulació d'ocupació
- Prevenció de riscos laborals
- Malalties professionals

www.cronda.coop

Ronda Sant Pere, 56, pral.
Tel. 93.268 21 99
Fax 93.268 12 30
08010 **Barcelona**

Rbla de Montserrat, 12, baixos
Tel. 93. 594 20 86
Fax 93. 594 21 88
08290 **Cerdanyola del Vallès**

Costa Brava, 7, baixos
Tel. 93. 377 49 50
Fax 93. 377 93 54
08940 **Cornellà**

Plaça de les Olles, 8, 2n
Tel. 93.870 87 42
Fax 93.860 01 66
08400 **Granollers**

Palmarola, 12, 2n
Tel. 93.798 28 04
Fax 93.757 21 66
08302 **Mataró**

Rambla Nova, 26, 1r
Tel. 93.593 33 46
Fax 93.570 33 44
08100 **Mollet del Vallès**

Historiador J. Serra, 15, 1r 4a
Tel. 93.699 97 61
Fax 93.699 81 63
08191 **Rubí**

Despatxos associats:

Girona · Lleida · Tarragona · Tortosa · Vilafranca del Penedès

La importància de comptar amb els immigrants dins el cooperativisme i l'economia solidària

Enrique del Río és president de la cooperativa madrilenya Proempleo, dedicada des de 1989 a formar, acompanyar i dissenyar projectes locals i d'ocupació. En aquest article, del Río analitza el que poden aportar les persones immigrants al moviment cooperatiu, valora la importància d'aprofitar la seva preparació i la seva empena, i proposa crear cooperatives mixtes entre immigrants i autòctons com una forma d'emprendre entre cultures que pot enfortir el projecte empresarial i enriquir les dues parts.

Cooperatives de treball: Un nínxol en el capitalisme o un camí més enllà?

Erik Olin Wright és un conegut sociòleg dels Estats Units, membre destacat del marxisme analític i un gran estudiós del problema de la desigualtat social. Des de fa uns anys, s'ha fixat en el cooperativisme, al qual considera com un element de transformació emancipadora del capitalisme. Segons Olin Wright, les cooperatives de treball prefiguren una alternativa sistèmica emancipadora, ja que situen en el cor de la seva activitat econòmica els principis de la democràcia i la igualtat.

Cooperatives que es reproduïxen

Per sortir de la crisi es considera clau impulsar l'emprenedoria empresarial i, dins d'aquesta, l'emprenedoria cooperativa. Però sovint el foment de l'emprenedoria cooperativa se cenyeix a ajudar aquells grups d'emprenedors que volen crear del no res una cooperativa. En aquest article, Jordi Garcia Jané explora una altra via, complementària a aquella, que bateja amb el nom de reproducció cooperativa, és a dir, la generació de noves cooperatives a partir d'una cooperativa ja existent, en mostra diversos exemples i assenyala alguns factors que poden promoure-la.

La coproducció de polítiques socials al Quebec: el cas de l'economia social

Marguerite Mendell ens explica l'evolució de l'economia social al Quebec, els factors que han fet possible l'important lloc que ocupa en aquell país i els reptes amb què s'enfronta actualment. Per a l'èxit del procés, remarca, han estat crucials les aliances entre les cooperatives, els moviments socials, els sindicats i el sector comunitari, així com la construcció des de les administracions d'un model de governança multiparticipatiu i multisectorial.

Per l'economia cooperativa i la sobirania alimentària: Plataforma Rural

Daniel Jover reflexiona sobre economia cooperativa i món rural a propòsit del VII Fòrum per un Món Rural Viu que la Plataforma Rural va organitzar l'octubre passat i que va culminar en l'aprovació del manifest "Agricultura i pobles per alimentar el món i refredar el planeta", que reproduïm. La Plataforma Rural aglutina les forces progressistes que treballen als pobles i ha aconseguit representar socialment una alternativa política al declivi del medi rural de l'Estat espanyol.

Michel Dupoirieux: "L'objectiu és crear una comunitat d'emprenedors socials"

Michel Dupoirieux, director de la Union Régionale des Scop du Languedoc-Roussillon (Montpeller), ens explica les característiques dels emprenedors socials i de les empreses socials que aquests creen. Per a Dupoirieux, un dels impulsors també del Mouvement des Entrepreneurs Sociaux (MOUVES), com més es desenvolupi l'emprenedoria social, més s'abona el terreny també per a l'economia social i el cooperativisme.

LA IMPORTÀNCIA DE COMPTAR AMB ELS IMMIGRANTS DINS EL COOPERATIVISME I L'ECONOMIA SOLIDÀRIA

Enrique del Río

Per què cal estimular els immigrants a crear cooperatives de treball?

Són diverses les raons que ens porten a desitjar la incorporació de persones immigrants en el moviment cooperatiu:

a) Primer perquè els necessitem. És evident que, durant el procés de desenvolupament econòmic experimentat des dels anys 80, segons les xifres oficials les persones immigrants hi han col·laborat de manera significativa. I els càlculs que es fan des de cercles econòmics, al marge dels discursos polítics populistes interessats de cara als vots, són que seguirem necessitant aquestes persones per mantenir el nivell de desenvolupament.

Alguns fins i tot arriben a afirmar que aquesta xifra necessita augmentar per respondre a les necessitats que el procés productiu econòmic europeu va creant (desconec les dades en què es basen), unes consideracions que, en qualsevol cas, grinyolen amb els discursos polítics antimigratoris destil·lats des de les altes esferes.

*Les persones
immigrants
poden reforçar
el moviment
cooperatiu.*

Davant d'aquest panorama, el plantejament és obvi: si són aquí, i a més sembla que en vindran més, és millor que estiguin del costat de l'economia social i no al servei de les empreses especulatives convencionals vigents. Aquestes persones companyes immigrants poden representar un percentatge no negligible que reforci el nostre moviment cooperatiu i comparteixi la nostra filosofia de desenvolupament al servei de les persones.

b) Segon, perquè aquestes persones són les més afectades per la crisi del mercat laboral, cosa que les situa en la imperiosa necessitat de fer alguna cosa per sortir d'aquesta situació. Moltes necessiten superar la situació injusta en què es troben, i el cooperativisme és una alternativa realista per a això. Si no, estariem malbaratant els coneixements i les experiències que porten acumulades i que aquí no poden exercir. A més d'això, constitueix un menyspreu a la dignitat el fet que ciutadans i ciutadanes llatinoamericanes, subsaharianes, magrebines, palestines, europees de l'Est, vinguin amb una preparació d'enginyers, bibliotecaris, paletes, periodistes, dentistes, soldats, advocats, professors, dissenyadors, cuiners, metges, físics, matemàtics, pastors, carnisseres, psicòlegs..., i que aquí treballin de cambrers, treballadores de la llar, neteja, mossos de càrrega, peons d'obres i del camp, acompanyants, venedors pel carrer i per les cases, vigilants...

D'altra banda, està demostrat que l'autoocupació és la forma més estable d'ocupació, sempre que l'empresa sigui viable. Al seu torn és la millor manera de donar sortida a les capacitats i els interessos de les persones. Això redundaria en benefici d'una major satisfacció del treball realitzat i, en conseqüència, en una millor resposta a les necessitats de la població a través de la feina ben feta.

c) Tercer, aquest col·lectiu de persones immigrants té molt bona predisposició per emprendre i moltes ganes de millorar, a més de la seva ja demostrada capacitat per assumir riscos, tal com han demostrat deixant el seu poble i el seu país per encetar una nova vida en un altre lloc llunyà, desconegut i aliè. S'ha de ser molt emprenedor per deixar la teva terra i passar per un munt de vicissituds doloroses i fins i tot en alguns casos arriscant la vida, per venir a buscar solucions en terres llunyanes (molts subsaharians passen dos anys a peu per diversos països on els roben i els maltracten fins a arribar al Marroc, on repeteixen la mateixa penosa aventura i altres tants anys per passar a Melilla, etc.).

De fet, segons un informe de la Fundació La Caixa, un de cada sis immigrants es llança a muntar una empresa a l'Estat espanyol. La prova està en la quantitat d'empreses ja creades en gairebé tots els sectors

econòmics: bars, restaurants, reformadors de cases, perruqueries, empreses de neteja, pintures, petits comerços, cures a persones grans, transports i mudances, locutoris, venedors ambulants, atenció a domicili, artesanies, assessories, enviaments de diners... A més, les pàgines grogues i les guies telefòniques de les ciutats, reflecteixen la quantitat de cognoms que no són d'aquí i que estan registrats com a serveis de tot tipus.

El que poden aportar aquestes persones al moviment cooperatiu

Moltes d'aquestes persones, immigrants o refugiades, estan molt preparades, tal com ja hem assenyalat abans, tant des del punt de vista acadèmic¹ com professional, i a més vénen d'experiències d'"economia popular" o "economia informal" practicada en els seus països com a forma de subsistència.

Cal no oblidar que, per exemple, al Perú més del 60% de l'economia del país està basada en l'economia "popular", o sigui, en una economia gestionada per la població que s'autoorganitza per vendre de tot i prestar serveis. O l'Argentina dels anys 60, amb un percentatge altíssim de població organitzada en associacions de caire econòmic i polític, i on durant el recent *corralito* la població organitzada i coordinada va donar respostes a les necessitats de consum de béns de primera necessitat i serveis de tot tipus per substituir el funcionament de l'Estat. O l'enorme potencial cooperatiu d'Uruguai. O l'autoorganització del poble xilè en l'època prèvia a Allende amb un 43% de la població associada a tot tipus d'entitats econòmiques i socials.²

Igualment aquest tipus d'economia està molt present en països africans i asiàtics, on destaca la infinita inventiva dels senegalesos per organitzar serveis entre els seus propis conciutadans en l'emigració o en el seu mateix país, O l'estès moviment cooperatiu a l'Índia, així com la iniciativa del poble hindú i pakistanès per muntar comerços i pal·liar així les milionàries xifres d'atur que pateixen en els seus països respectius.

L'aportació d'aquesta multiplicitat d'experiències pot enriquir-nos, ja que ens aportarà altres formes de fer i entendre el treball cooperatiu. D'altra banda, les seves vivències d'estar acostumats a enfrontar-se permanentment a situacions difícils i adverses pot ajudar-nos a albirar més sortides i trobar nous filons de possibles treballs a realitzar.

Així doncs, la col·laboració mútua pot representar un veritable enriquiment de sabers, una ampliació cultural per ambdues parts i una experiència pràctica de multiculturalitat.

Correm el risc de malbaratar els coneixements i les experiències que els immigrants porten acumulades.

Cooperatives mixtes entre immigrants i espanyols?

Obrir camins alternatius. La població autòctona també està subjecta a les conseqüències de la crisi, que aguditza la seva ja precària situació laboral i, per tant, necessita sortides alternatives que pal·liïn d'alguna manera les seves mancances; per això es podrien posar en marxa experiències d'empreses mixtes, compostes per emigrants i espanyols, que obrissin camins alternatius a l'actual situació d'atur greu que afecta aquests segments de població més desfavorida i fràgil.

Els avantatges de la col·laboració. La barreja i la col·laboració entre persones immigrants i autòctones, a més d'enriquir mútuament els seus diversos sabers i destreses, cosa que redundaria en un perfeccionament de l'activitat productiva que realitzessin, tindria el plus afegit d'una imatge "autòctona" per tal de salvar les barreres de les possibles i potencials reticències dels clients.

Més dificultats que els autòctons. Les persones immigrants tenen en contra el desconeixement de les lleis laborals i fiscals espanyoles, una circumstància que en part les acompleixa i els fa de barrera per llançar-se, o bé els deixa en mans de gestories que no coneixen. Cal afegir que, per a certs treballs de cara al públic com pot ser fer reformes en cases, reparar electrodomèstics, etc., la població espanyola sovint manifesta certes reticències si no es que en l'ocasió hi veu l'oportunitat d'aprofitar-se per tenir un servei per molts menys diners.

Estimular, fomentar i experimentar la convivència i la interculturalitat pràctica, quotidiana, a través de l'activitat econòmica, a fi de vèncer els prejudicis i els mites existents, generant exemples positius a replicar.

Possibles passos per donar

Localització de persones sensibles i interessades

Les persones immigrants tenen molt bona predisposició per emprendre i moltes ganes de millorar, a més de la seva ja demostrada capacitat per assumir riscos.

a) Immigrants: es tracta de detectar aquelles persones que tenen alguna inquietud o iniciativa per emprendre qualsevol activitat econòmica, bé partint de la vinculació que ja tenim amb la població immigrant, bé contactant amb les seves pròpies associacions, bastant nombroses, i reunint-s'hi per parlar-ne oferint el nostre suport i interès. O també podem contactar amb les entitats que des de fa anys estan compromeses donant suport i assistència a les persones immigrants i que han demostrat la seva solidaritat sincera amb elles. Cal tenir en compte que algunes d'aquestes entitats ja compten amb alguna experiència de donar suport a iniciatives empenedores d'aquest col·lectiu. Segur que d'aquests contactes surten persones interessades, amb què podrà

*Un de cada sis
immigrants es
llança a muntar
una empresa a
l'Estat espanyol.*

iniciar un procés de reunions grupals que reforcin i aclareixin la motivació.

A partir d'aquests possibles candidats convé mantenir entrevistes individuals i fer un esborrany inicial o petit inventari d'experiències, destreses tècniques i capacitats d'aquestes persones per veure com es poden adequar a les possibilitats de mercat existents (mercat patent), o bé per inventar i crear respostes a les necessitats de la població que encara estan sense satisfer (mercat latent).

b) Autòctones: igual que en el cas anterior, es tracta de detectar els que estan en situació d'emprendre el seu propi projecte, bé perquè sigui la seva il·lusió, bé perquè, atesa la greu situació d'atur, veuen la possibilitat d'involucrar-se en aquest tipus d'alternatives d'una manera realista i no desesperada.

Aquest procés el podem simplificar en col·laboració amb altres entitats que es dediquen a la promoció de l'autoocupació entre la població espanyola. Un cop detectades les persones disposades a elaborar un projecte d'autoocupació, cal iniciar igualment un procés de reunions grupals de motivació i entrevistes individuals, tal com es fa amb les persones immigrants, i detectar les seves experiències i capacitats.

Composició de grups humans a partir de les seves pròpies capacitats, experiències i afinitats

Amb el resultat de les entrevistes individuals de les persones que en principi hi estan interessades, convé fer un inventari ampli de totes les seves capacitats, destreses, experiències, inquietuds, etc., que permeti albirar les possibilitats reals de produir un bé o un servei que sigui útil i necessari a la població.

Llavors comença un procés de formació de grups per homogeneïtats (ja siguin només persones immigrants o bé barrejades amb autòctons), per complementar-se en equip, tenint en compte les seves afinitats i enteniments. Una espècie de "festeig" per veure si es complementen i s'entenen bé, sense imposar res, sempre dispensant el màxim respecte. Es tracta de combinar les seves afinitats per crear els grups amb les possibilitats reals de crear una empresa cooperativa que sigui viable.

El nostre compromís solidari pràctic

Si comencem aquest tipus de processos cal un compromís per part del moviment cooperatiu per estar propers, donar suport i prestar l'assistència tècnica necessària, alhora de servir de pont per vincular aquests grups de persones als sistemes financers alternatius i solidaris.

*Es podrien
posar en marxa
experiències
d'empreses
mixtes, compostes
per emigrants i
autòctons.*

Aliances estratègiques

Com ja s'ha dit anteriorment, per descobrir les persones sensibles i interessades, és clau comptar amb bones i estretes col·laboracions amb altres entitats que serveixin de planter d'invitació, promoció i estímul a l'autoocupació, tant amb la població autòctona com amb la immigrant.

Allà on hi hagi persones disposades a emprendre una activitat econòmica, caldrà comptar amb equips tècnics adequats i accessibles, que utilitzin un llenguatge proper i preferentment que ja estiguin relacionats amb el món de l'economia social. Si hi ha llocs on el moviment cooperatiu no arriba, pot forjar pactes amb equips que facin aquesta tasca.

Notes:

- 1: Bastants persones vénen amb una formació acadèmica i professional superior a la mitjana de la població espanyola (dades del MEC i OCDE). Per exemple, mentre que a l'Estat espanyol el percentatge de població que té nivell terciari, postsecundària i cursos universitaris és del 23,8%, el de la població estrangera és del 30,1%.
- 2: A Amèrica Llatina funciona la COLACOT (Confederació Llatinoamericana de Cooperatives de Treball), una organització que es dedica a coordinar i animar el moviment cooperatiu existent en tots els països del continent.

COOPERATIVES DE TREBALL: UN NÍNXL EN EL CAPITALISME O UN CAMÍ MÉS ENLLÀ?*

Erik Olin Wright

Professor del Departament de Sociologia. Universitat de Wisconsin - Madison

Introducció

La visió més antiga d'una alternativa emancipadora al capitalisme és l'empresa propietat dels treballadors [la cooperativa de treball]. El capitalisme va començar per desposseir els treballadors dels seus mitjans de producció per ocupar-los després com a treballadors assalariats en les empreses capitalistes. La pèrdua més clara provocada per aquesta desposseïció és el canvi total en les cooperatives de treball. Al segle XIX el moviment cooperatiu va ser dinamitzat per una ideologia fortament anticapitalista i constituïa una idea central dels corrents socialistes que Marx va ridiculitzar amb el terme "socialisme utòpic" i, posteriorment, va ser identificada sense remei amb determinats corrents de l'anarquisme. Proudhon, un dels principals objectius d'atac de Marx, veia les cooperatives de treball o bé com les unitats cel·lulars d'una alternativa socialista al capitalisme o bé com l'obra mestra de la lluita contra el capitalisme. El 1853 va descriure el principi de la manera següent: "La mutualitat i la reciprocitat existeixen quan tots els treballadors d'una indústria, en lloc de treballar per a un *entrepreneur* que els paga i manté els seus productes, treballen els uns per als altres i així col·laboren en l'elaboració d'un producte comú

*Al segle XIX,
el moviment
cooperatiu va ser
dinamitzat per
una ideologia
fortament
anticapitalista
i constituïa una
idea central
dels corrents
socialistes
que Marx va
ridiculitzar amb el
terme “socialisme
utòpic”.*

del qual comparteixen els beneficis. Amb l'extensió del principi de reciprocitat entès com la unió del treball de cada grup fins a les Societats de Treballadors com a unitats, haurem creat una forma de civilització que, des de tots els punts de vista –polític, econòmic i estètic–, és radicalment diferent de totes les civilitzacions anteriors.”¹

Aquestes cooperatives de treballadors mutualistes cooperarien entre elles a partir d'una mena d'estructura federal voluntària que facilitaria la coordinació i l'acció conjunta. El mutualisme en l'àmbit de la producció i el federalisme voluntari entre les unitats productives constituïrien la base d'una nova societat, en un començament dins del mateix capitalisme i, eventualment, substituint-lo. La intuïció bàsica aquí és que les cooperatives de treball oferiran als treballadors un estil de vida tan atractiu que, un cop aquestes empreses s'estableixin i s'expandeixin, els treballadors abandonaran entusiasmats les empreses capitalistes per anar a les empreses cooperatives i, pel fet que aquestes últimes són més racionals i eficients que les empreses capitalistes (a causa de l'entusiasme dels treballadors i l'absència de la necessitat de formes improductives de supervisió), les empreses cooperatives podran deixar fora de joc el capitalisme.

Marx tenia una actitud molt ambivalent respecte a aquesta visió estratègica. En el *Manifest Comunista* descarta de forma burlesca les cooperatives propietat dels treballadors com “petits experiments inevitablement fallits”. Al *Divuitè Brumari de Louis Bonaparte*, critica durament la classe obrera francesa pel fet de participar en “experiments doctrinaris, bancs d'intercanvi i associacions de treballadors” que als ulls de Marx constitueixen un “moviment que, després d'haver renunciat a la lluita per enderrocar el vell món malgrat tots els mitjans a la seva disposició, prefereix buscar la seva pròpia salvació a esquena de la societat, en privat, dins l'estret marc de la seva existència, i que per tant necessàriament acabarà malament.” Però, d'altra banda, el 1864, en el seu discurs inaugural a l'Associació Internacional de Treballadors, Marx va anunciar el moviment cooperatiu com un èxit important de la classe obrera, d'una importància encara més gran que la llei per passar a les deu hores:

“Però hi havia a la reserva una victòria encara més gran de l'economia política del treball sobre l'economia política de la propietat. Parlem del moviment cooperatiu, sobretot les fàbriques cooperatives, aixecades amb els esforços d'unes quantes ‘mans’ valentes i sense ajuda. El valor d'aquests grans experiments socials no pot ser menysvalorat. En fets més que en paraules, han demostrat que la producció a gran escala, i d'acord amb els mandats de la ciència moderna, es pot dur a terme sense l'existència d'una classe de patrons que contracti els treballadors; que per donar fruits, els mitjans de treball no necessiten ser mo-

nopolitzats com a mitjà de domini per sobre de (i d'extorsió en contra de) l'home que treballa, i que, igual que la mà d'obra esclava, igual que el treball servil, el treball assalariat no és sinó una forma transitòria i inferior, destinada a desaparèixer.”²

Construir cooperatives de treball es va convertir per a Marx en un element legítim de l'estratègia socialista, malgrat que ell seguia creient que es mantindrien dins d'uns límits relativament estrets mentre el poder capitalista romangués intacte: “Per salvar les masses industrioses, el treball cooperatiu ha de ser desenvolupat en dimensions nacionals, i, en conseqüència, ser fomentat pels mitjans nacionals. Altrament, els senyors de la terra i els senyors del capital sempre usaran els seus privilegis polítics per defensar i perpetuar els seus monopolis econòmics. Així que, lluny de promoure'l, seguiran posant tots els obstacles possibles en el camí de l'emancipació del treball (...) Conquerir el poder polític s'ha convertit en el gran deure de la classe obrera.”³

Aquest venerable debat entre Marx i Proudhon té el seu origen en dues visions estratègiques diferents de la transformació del capitalisme; el que jo anomeno una lògica intersticial de la transformació per part de Proudhon i una lògica rupturista de la transformació per part de Marx. Els dos models estratègics comparteixen la visió que la transcendència emancipadora del capitalisme no es produirà únicament com la conseqüència no intencionada del canvi social espontani; la transformació emancipadora requereix una estratègia deliberada. En allò que difereixen és en la concepció de la naturalesa de les estratègies per promoure aquest objectiu. Les transformacions intersticials impliquen esforços en la construcció d'alternatives en els espais i les esquerdes del sistema social existent, més que no pas intentant enderrocar directament les institucions dominants. Aquesta visió implica “construir una nova societat en la closca de l'antiga”, per citar un fullet de començament del segle XX de la International Workers of the World (IWW). Per descomptat, de vegades les estratègies intersticials poden provocar enfrontaments i lluites amb els actors més poderosos, però aquells estan més preocupats per defensar els seus espais que per derrotar definitivament les classes dominants. Al començament del segle XXI, quan els activistes del Fòrum Social Mundial van proclamar “Un altre món és possible”, molt del que tenien en ment són aquestes iniciatives de base d'inflexió anarquista per tal de crear cooperatives de treballadors i de consumidors, xarxes de comerç just, campanyes per aconseguir uns estàndards transfronterers del treball, i altres institucions que identifiquen el món alternatiu que desitgen ara i aquí. La idea, doncs, és que de forma acumulativa en el temps, els èxits de la construcció de l'alternativa erosionen l'hegemonia de les institucions dominants i, finalment, arriben a una mena de punt d'inflexió en el qual la lògica del sistema com un tot, ha canviat. Si, en aquest moment, fos necessària una ruptura ra-

dical en el centre del poder polític, la seva tasca seria bastant limitada: alliberar una alternativa ja creada de noves limitacions en comptes de crear les principals institucions d'una alternativa.

En contrast amb això, en una lògica rupturista de la transformació, la possibilitat de moure's definitivament més enllà del capitalisme, en última instància depèn d'una destrucció radical de les relacions de poder que reproduïxen les relacions capitalistes de classe. Mentre que les transformacions intersticials poden ajudar a crear certes condicions per a la ruptura –Marx, per exemple, cita l'efecte de demostració valuosa que exercien les cooperatives industrials–, tret que el poder de la classe dominant es trenqui, les restriccions de les alternatives intersticials seran tan greus que el seu desenvolupament quedarà restringit a nínxols marginals.

A primera vista, sembla que hi ha proves concloents que, almenys pel que fa a les cooperatives de treball, el pessimisme de Marx estava més justificat que l'optimisme de Proudhon. Encara que les cooperatives de treballadors van continuar al llarg de la història del desenvolupament capitalista, avui, amb algunes notables excepcions, la majoria representen operacions locals relativament petites. Quan tenen èxit, sovint tendeixen a evolucionar en la direcció de les empreses capitalistes més convencionals, contractant treballadors no socis com una forma d'expandir la producció en lloc d'expandir-se mitjançant la plena incorporació de socis a la mateixa cooperativa. Mentrestant moltes, potser la majoria, de les persones que treballen com a sòcies en una cooperativa ja no continuen veient-les com un estil de vida alternatiu al treball en una empresa capitalista convencional. Per a la majoria de socis, les cooperatives ja no formen part d'una estratègia àmplia per a la construcció d'una alternativa al capitalisme i certament no són part d'una estratègia organitzada contra el sistema com va ser el cas en el moviment cooperatiu del segle XIX. Pel que sembla, en el millor dels casos, les cooperatives ocupen un nínxol dins del capitalisme, i no són, ni remotament, una força subversiva.

Opino que aquest veredicte és massa pessimista. A la resta d'aquesta presentació vull donar algunes raons per a una visió més optimista de les perspectives de les cooperatives de treball com a elements d'un llarg procés de transformació emancipadora del capitalisme.

Aquests són els meus dos arguments bàsics:

1. Per entendre les perspectives de les cooperatives de treball de formar part d'un procés que vagi més enllà del capitalisme, serà útil situar les cooperatives dins d'un ventall més ampli de formes per debilitar la dominació del capitalisme, el que jo anomeno les **vies d'empoderament social**

(social empowerment). L'entorn econòmic per a les cooperatives de treball pot ser millorat mitjançant el desenvolupament adequat d'altres vies.

2. També és important ampliar el nostre ventall estratègic per incloure una tercera lògica de la transformació: les transformacions simbiòtiques. La qüestió clau aquí és pensar en formes en què les innovacions institucionals poden resoldre de forma simultània els problemes pràctics dins del capitalisme i, alhora, ampliar les possibilitats de les formes socialment "empoderades" d'activitat econòmica, en aquest cas les cooperatives. En efecte, les transformacions simbiòtiques apropiades poden ampliar significativament els límits de les transformacions intersticials possibles com ara la construcció d'una extensa xarxa de cooperatives de treball.

Vies d'empoderament social

Aquí està l'esquema del meu model per transcendir el capitalisme: El capitalisme pot ser contrastat amb altres dues formes d'organitzar l'economia: l'estatisme i el socialisme. Una forma crítica de distingir-les és a partir de la forma dominant de poder desplegat en l'assignació de recursos i en l'organització de l'activitat econòmica:

- En el capitalisme, el poder econòmic basat en la propietat privada dels recursos econòmics és la forma dominant de poder sobre l'activitat econòmica.
- En l'estatisme, el poder estatal basat en el control de l'elaboració de normes i l'aplicació de les normes en un territori és la forma dominant de poder desplegat sobre l'activitat econòmica.
- En el socialisme, el poder social basat en l'acció col·lectiva voluntària és la forma dominant de poder. Essencialment això significa que l'activitat econòmica està gestionada democràticament. El socialisme és, en essència, una economia democràtica.

Construir cooperatives de treball es va convertir per a Marx en un element legítim de l'estratègia socialista, malgrat que ell seguia creient que es mantindrien dins d'uns límits relativament estrets mentre el poder capitalista romangués intacte.

Lema: per aconseguir que les persones facin coses, se'ls pot subornar, obligar o persuadir. Les economies reals són sempre els híbrids d'aquestes tres formes de poder.

Moure's més enllà de capitalisme significa augmentar el pes del poder social en l'híbrid, així com ampliar i aprofundir el paper del poder social en l'organització de l'activitat econòmica.

Existeixen set vies principals per fer això:

- Socialisme estatista

Les transformacions intersticials intenten construir noves institucions fora de les estructures dominants de poder.

- Democràcia social I: la regulació social estatal democràtica
- Democràcia social II: la democràcia associativa
- Economia social I: el capitalisme social
- Economia social II: l'economia cooperativa de mercat
- Economia social III: l'economia social pura
- Socialisme participatiu

En el passat, els socialistes, almenys els que es basen en la tradició marxista, van emfasitzar de forma aclaparadora el socialisme estatista com la forma per moure's més enllà del capitalisme. El meu argument és que aquestes set vies són pertinents, i que la seva importància varia en funció dels condicionants i les possibilitats històriques contingents. Les cooperatives són, doncs, un dels components d'aquest marc complex, multidimensional i plural per a l'empoderament social.

Aquestes vies, per descomptat, no estan aïllades les unes de les altres, sinó que són interdependents. De vegades poden treballar les unes en contra de les altres, però també poden reforçar-se mútuament. Aquest és un dels problemes en els quals els crítics del capitalisme han de pensar: com els canvis institucionals al llarg d'una via poden contribuir a l'enfortiment de les altres. En termes de les cooperatives, aquí hi ha alguns exemples de sinergies:

- El capitalisme social pot donar suport a les cooperatives, per exemple, amb fons de solidaritat per a les cooperatives.
- Els subsidis estatals directes per als serveis de l'economia social poden ser destinats a les empreses cooperatives: les cooperatives d'atenció a infants i gent gran al Quebec.
- Les cooperatives de treball poden actuar com a suport per a les iniciatives d'economia social: cooperatives de construcció d'habitatges socials finançats per l'Estat a Argentina.

Transformació simbiòtica

Les transformacions intersticials intenten construir noves institucions fora de les estructures dominants de poder, mentre que les transformacions rupturistes busquen destruir estructures dominants de poder. Les transformacions simbiòtiques, en canvi, procuren utilitzar aques-

tes estructures. Penseu en l'Estat com un exemple clau. Tres consignes: ignora l'Estat, acaba amb l'Estat o utilitza l'Estat.

La transformació simbiòtica mira de descobrir els contextos en què els esforços per a una resolució pragmàtica dels problemes poden alhora aconseguir que el sistema capitalista funcioni millor i que s'ampliïn els espais per a l'empoderament social. Això és el que l'estat de benestar keynesià va dur a terme després de la Segona Guerra Mundial: es van assolir compromisos de classe i es van aplicar de tal manera que van assegurar una economia capitalista robusta alhora que enfortien el poder dels treballadors. La pregunta, aleshores, és si la utilització de l'Estat per crear noves institucions que facilitin el creixement i la reproducció de les cooperatives de treball també pot resoldre els problemes dins d'una economia capitalista. Existeixen estratègies simbiòtiques per ampliar la producció cooperativa? Em sembla que un tema fonamental és el que es coneix com a desenvolupament econòmic de la comunitat –bàsicament diverses estratègies per a millorar la vitalitat de l'activitat econòmica arrelada a escala local– en el context del capitalisme globalitzat. La majoria de les cooperatives de treball estan per la seva pròpia naturalesa inserides en les economies locals i regionals, i fins i tot aquelles poques cooperatives de treball associat que s'han convertit en actors econòmics en una escala més global, com ara Mondragon, es mantenen en la seva essència geogràficament arrelades. Els programes estatals per facilitar la formació de cooperatives, al mateix temps, enforteixen el desenvolupament econòmic local. Aquestes polítiques serien un exemple de la profunda connexió entre les transformacions simbiòtiques i les intersticials: les cooperatives són un exemple excel·lent d'una estratègia intersticial per moure's més enllà del capitalisme, però l'espai per a aquestes estratègies intersticials depèn de l'èxit de les transformacions simbiòtiques.

Cal limitar els efectes corrosius del capitalisme sobre les cooperatives.

Aleshores, què podem dir sobre el contingut real de la construcció d'aquesta institució? Les institucions per crear una economia cooperativa de mercat més sòlida i expansionista per fer front al capitalisme requereixen dues condicions fonamentals:

1. Crear una interfície institucional eficaç entre l'economia cooperativa de mercat i l'economia capitalista que limiti els efectes corrosius de la competència capitalista sobre les cooperatives i, alhora, redueixi la pressió sobre les cooperatives amb èxit per fer que aquestes s'acabin convertint en empreses capitalistes.
2. Crear una interfície institucional amb l'Estat per tal de generar els béns públics necessaris per a una sòlida economia cooperativa de mercat.

La interfície amb l'economia capitalista

Aïllades, de forma individual, les cooperatives de treball en una economia capitalista s'enfronten a obstacles enormes per convertir-se en cooperatives amb èxit i sostenibles, per no parlar de les formes per incrementar el seu pes en l'economia global. Alguns d'aquests obstacles es refereixen a les conegudes complexitats per organitzar l'autogestió democràtica, especialment en les empreses amb divisions complexes del treball i competències heterogènies. Però una altra part dels problemes està connectada directament amb el fet que les cooperatives de treball existeixen en un entorn econòmic capitalista. Aquests problemes inclouen, entre altres coses, les caigudes dels mercats de crèdit, el problema de generar un nivell de vida adequat per als membres de la cooperativa (especialment durant la posada en marxa i l'aprenentatge de les fases de producció), les dificultats per lluitar en plena recessió econòmica quan calen reorganitzacions de la producció i alhora el problema d'estar inserits en les cadenes de subministrament, dominades per les empreses capitalistes. No puc parlar de totes aquestes qüestions aquí, però permeteu-me dir alguna cosa sobre els dos primers elements: els mercats de crèdit i la generació d'ingressos adequats, tant en les fases inicials del desenvolupament d'una cooperativa com en temps de recessió econòmica.

Els mercats de crèdit

L'obstacle més obvi a què s'enfronten les cooperatives de treball en una economia capitalista és l'accés al crèdit. Es tracta d'un tema familiar en els debats de les empreses propietat dels treballadors. Les cooperatives de treball estan crònicament descapitalitzades perquè els bancs, per raons totalment comprensibles, consideren que els préstecs a les cooperatives de treball són arriscats. La manca de garantia és un problema crònic però, fins i tot a banda d'aquesta qüestió, els bancs es mostren escèptics respecte el compromís a llarg termini dels treballadors i de la capacitat de les cooperatives per sobreviure a la recessió econòmica. En els casos en què els treballadors recuperen empreses capitalistes en fallida, el problema s'intensifica pel deute que els treballadors hereten dels anteriors propietaris i, en general, per la manca d'inversions que hi havia des d'abans de la fallida. Així, un dels principals problemes que cal superar per a crear una economia cooperativa de mercat és la generació de vies accessibles de crèdit, i això requereix de noves institucions.

Més enllà del simple accés al crèdit, hi ha també la qüestió crucial de la taxa d'interès apropiada per a les cooperatives de treball. Aquest és un tema complex, però fonamental si les cooperatives han de ser un important contrapès a les formes capitalistes d'organització d'empreses. Crec

La transformació simbiòtica mira de descobrir els contextos en què els esforços per a una resolució pragmàtica dels problemes pot aconseguir que el sistema capitalista funcioni millor i que s'ampliïn els espais per a l'empoderament social.

que un sector cooperatiu viable i en expansió –una veritable economia cooperativa de mercat– requereix una disponibilitat de crèdit a taxes d'interès molt per sota del tipus del mercat convencional i capitalista. Això significa que les institucions públiques haurien de facilitar un crèdit d'aquestes característiques o, si més no, l'haurien de subscriure. Les empreses capitalistes, per descomptat, argumentaran que es tracta de “competència deslleial”. Crec que hi ha una resposta coherent a aquesta objecció: la subvenció implícita que hi ha dins d'un crèdit barat a les cooperatives es justifica plenament, fins i tot dins d'una lògica de mercat, sobre la base que existeixen importants externalitats positives a la producció cooperativa que aquestes empreses no poden captar directament en el rendiment de la seva inversió, però que, tanmateix, constitueixen un valor social real. Exemples de les externalitats positives de la producció cooperativa inclouen la creació d'una economia més arrelada geogràficament que proporciona treball local d'una manera que també reforça la solidaritat social i promou una cultura més democràtica. Una transferència de recursos de l'excedent social col·lectiu cap a les cooperatives a través de crèdit barat disponible només per a les cooperatives de treball és una forma de donar suport a la producció d'aquestes externalitats socials i econòmiques positives. Una nota entre parèntesis: la manera convencional de descriure aquest tipus de transferència és donar-li el nom de “subvenció”. Crec que és enganyós. El terme subvenció implica que el preu d'alguna cosa que ve donat pel mercat –en aquest cas la taxa d'interès dels préstecs de capital a les cooperatives per part dels bancs comercials– és un estàndard normatiu que reflecteix el preu real o preu just. Això és simplement fals quan hi ha grans externalitats positives. La transferència de recursos a través de mecanismes fiscals en aquests casos és simplement la manera en què la societat en conjunt paga el veritable valor de les externalitats positives. Les externalitats positives són una espècie de bé públic: beneficien a tothom, no només els membres de la cooperativa. Per tal que les cooperatives de treball produeixin aquests béns públics, aquests han de ser pagats d'alguna manera. Un crèdit per sota del mercat és una forma eficient de fer-ho. Una altra seria a través de subvencions directes.

Un enfocament particular d'aquestes estructures financeres noves podria ser la creació de mecanismes per concedir subvencions i préstecs de baix interès garantit per a les empreses capitalistes en fallida o abandonades que són recuperades pels seus treballadors. A l'Argentina, durant la crisi de 2002, centenars d'empreses capitalistes van ser abandonades pels seus amos i recuperades pels treballadors. Els drets de propietat d'aquestes fàbriques “recuperades” eren molt ambigus, i van ser l'origen de lluites posteriors. Unes 270 d'aquestes empreses segueixen existint (a 2010) gestionades pels treballadors, i algunes s'han regularitzat com a cooperatives de treball. Aquest procés de recupera-

Aïllades, de forma individual, les cooperatives de treball en una economia capitalista s'enfronten a obstacles enormes per convertir-se en cooperatives amb èxit i sostenibles; per no parlar de les formes per incrementar el seu pes en l'economia global.

ció es veuria enormement facilitat per noves regles del joc on els fons estatals s'utilitzessin sistemàticament per finançar la reconversió, en lloc d'abandonar els treballadors a la seva sort en els mercats de crèdit capitalista. Aquestes polítiques ajuden a resoldre els problemes de recessió econòmica i atur, creen una economia local més arrelada i enforteixen el poder social a través d'empreses que són propietat dels treballadors.

Ingressos corrents

Una altra reforma simbiòtica que podria finançar les cooperatives a partir d'una transformació de la interfície entre les cooperatives i l'economia capitalista, seria la renda bàsica incondicional. La renda bàsica és generalment defensada per raons de justícia social, o bé quan es tracta de pobresa o pel fet que neutralitza certes formes injustes de desigualtat. En el context actual, la renda bàsica universal també podria ser vista com una forma per injectar fons a l'economia social. El problema de proporcionar un nivell de vida adequat als socis és crònic per a les cooperatives de treball, especialment en les primeres etapes en les quals la cooperativa s'està establint i els socis estan aprenent com funcionar i com desenvolupar la seva capacitat productiva. Una renda bàsica facilitaria que una cooperativa pogués sobreviure a aquesta fase d'aprenentatge i es projectés a si mateixa com una organització econòmica en curs. Una renda bàsica també fa que sigui molt més fàcil per a les cooperatives sobreviure a una recessió econòmica. Com que una renda bàsica faria que les cooperatives fossin més viables, es podrien resoldre algunes de les limitacions del crèdit que enfronten les empreses propietat dels treballadors. Una de les raons que fa que els bancs siguin reticents a concedir préstecs a les cooperatives de treball és l'escepticisme davant la seva capacitat de supervivència i pagament del préstec. Com que els treballadors no solen tenir garanties significatives, l'aversion al risc dels prestadors significa que les cooperatives de treball solen estar descapitalitzades, i això fa que sigui menys probable que tinguin èxit. La renda bàsica canvia aquesta equació, ja que els bancs sabrien que el flux d'ingressos generat per les activitats de mercat de les cooperatives no ha de garantir uns ingressos bàsics per als socis. Amb això es reduiria el risc que la cooperativa fes fallida i, per tant, permetria que el crèdit estigués més fàcilment disponible.

La renda bàsica es pot interpretar com un mecanisme per transferir part de l'excedent social del sector capitalista de mercat a l'economia social i l'economia cooperativa de mercat, a partir de l'acumulació de capital al que podria anomenar-se acumulació social i acumulació cooperativa –l'acumulació de la capacitat de la societat per autoorganitzar l'activitat econòmica orientada a les necessitats i l'activitat de mercat basada en les cooperatives.

La interfície amb l'Estat

En circumstàncies excepcionals, pot ser que les cooperatives per si mateixes creïn les institucions necessàries per enfortir-se. Això és el que les cooperatives de Mondragon van fer fa 50 anys amb la creació del seu banc, la Caja Laboral, però en general aquestes entitats de crèdit requereixen la participació significativa de l'Estat. La pregunta llavors és com pensar sobre el procés polític a través del qual aquest tipus d'iniciatives estatals podrien crear-se, elaborar-se i sostenir-se.

Un model d'això és la política convencional de la democràcia representativa: alguns dels partits polítics tindrien en el seu programa l'objectiu d'incentivar les cooperatives de treball. Posteriorment, si aquests partits són els més votats, haurien d'implementar aquestes noves polítiques. Tot i que els representants polítics convencionals, sens dubte, juguen un paper important, és poc probable que n'hi hagi prou per crear un entorn polític adequat per a aquestes transformacions simbiòtiques. El que cal són noves formes de democràcia associativa forta que puguin crear un procés polític a través del qual les necessitats del sector cooperatiu obtinguin una expressió política i que es tradueixi de forma efectiva en polítiques concretes.

Un exemple d'aquest tipus de mediació institucional innovadora entre l'economia cooperativa i l'Estat és el Chantier de l'Economie Social a la província de Quebec. Aquesta és la seva història resumida: l'any 1996, en el context de l'atur crònic i altres deficiències del mercat laboral, la província del Quebec va convocar una Cimera sobre l'Ocupació i l'Economia. Aquests fòrums de polítiques corporatives són relativament comuns a molts països amb forta tradició socialdemòcrata o catòlico-corporativista. De tota manera, el que va ser molt especial de la cimera de 1996 al Quebec, va ser la inclusió de les organitzacions dels moviment socials, organitzacions comunitàries i altres associacions de base de la societat civil en el diàleg amb els interlocutors tradicionals dels treballadors, les empreses i l'Estat.

Una altra reforma simbiòtica que podria finançar les cooperatives a partir d'una transformació de la interfície entre les cooperatives i l'economia capitalista, seria la renda bàsica incondicional.

D'aquesta reunió va sorgir un conjunt de propostes polítiques concretes per a l'Estat i plans d'acció per a la societat civil amb l'objectiu d'estimular la vitalitat de l'economia social al Quebec. De particular importància per a la nostra discussió va ser la creació d'una organització paraigua en la societat civil, el Chantier de l'économie social, responsable de coordinar les estratègies per ampliar i aprofundir el paper de l'economia social. (El nom d'aquesta organització significa literalment "La pedrera de l'economia social"; en la pràctica podria ser anomenat el "Consell de Coordinació de l'Economia Social".) El Chantier es defineix a si mateix com una "xarxa de xarxes", un fòrum on es poden trobar tots els elements de l'economia social, on es poden reunir,

*La creació de
noves institucions
polítiques de
democràcia
associativa com
ara el Chantier
és fonamental
per a un
desenvolupament
sostenible i un
enfortiment
de l'economia
cooperativa de
mercat.*

discutir els problemes, formular noves iniciatives i generar sinergies. L'integren una àmplia gamma de categories de membres: xarxes d'empreses d'economia social, que inclouen llars d'infants cooperatives o d'habitatge; associacions regionals de l'economia social, centres de desenvolupament comunitari, centres de recursos tècnics que donen suport a les activitats de l'economia social, moviments socials, incloent-hi sindicats, el moviment ecologista, el moviment feminista i diversos tipus de moviments comunitaris. Recentment, una xarxa de les Primeres Nacions s'ha incorporat al Chantier. Cadascuna d'aquestes categories de membres tria les persones que han de seure en el consell d'administració del Chantier mitjançant un sistema formal de col·legi electoral. Les diferents categories de membres sense dret a vot també tenen un lloc al consell. La junta és responsable de les decisions estratègiques i de les noves iniciatives, especialment els instruments de participació financera creada per i sota el control del Chantier. El Chantier també ofereix propostes detallades i anàlisi de pressupostos per al Ministeri de Desenvolupament Econòmic, que reflecteixen les necessitats de l'economia social. El Chantier constitueix el mecanisme fonamental d'associació, que tant ajuda a coordinar les diverses activitats en l'economia social del Quebec com a intervenir en la relació dels actors de l'economia social amb l'Estat.

La creació de noves institucions polítiques de democràcia associativa com ara el Chantier és fonamental per a un desenvolupament sostenible i un enfortiment de l'economia cooperativa de mercat. No existeix la menor garantia que aquestes institucions es mantinguin fermament democràtiques. Les transformacions simbiòtiques que utilitzen l'Estat per expandir el poder social sempre corren el risc de ser cooptades i subordinades per aquell. Al Brasil, una espècie d'organització paral·lela al Chantier –els fòrums de l'economia solidària– s'ha desenvolupat amb una col·laboració molt més estreta amb un partit polític, el Partit dels Treballadors, que no pas en el cas del Chantier. Això provoca el risc que aquestes institucions mediadores es converteixin en instruments dels partits polítics, els quals les utilitzin per a propòsits més clientelistes que no pas com a consells democràtics i autònoms que podrien traduir eficaçment les necessitats i demandes de la societat civil adreçades a l'Estat.

Conclusió

No he explorat en aquesta presentació el perquè, si poguéssim, caldria anar més enllà del capitalisme. Les raons són moltes i, m'imagino, familiars per a la majoria de vostès:

- El capitalisme perpetua les formes de desigualtat i marginalitat que impedeixen la prosperitat humana.

- Depèn de formes consum ecològicament destructives i d'un creixement econòmic que alimenta l'escalfament global i que, si no es prenen mesures, causarà estralls en les pròximes dècades.
- Bloqueja de forma intrínseca la plena realització dels ideals democràtics, promou formes de competència que destrueixen la solidaritat social i la reciprocitat.
- Etc.

No n'hi ha prou, però, de criticar el capitalisme i queixar-se dels danys que genera. Necessitem una comprensió coherent d'una alternativa i de com arribar-hi. Un cop s'abandona la idea d'una transformació decisiva i rupturista del capitalisme en les economies capitalistes desenvolupades, ja sigui per raons pragmàtiques o normatives, ens quedem amb la necessitat d'explorar les formes en què les estratègies intersticial i simbiòtica poden fer avançar significativament objectius democràtico-igualitaris. I, entre les estratègies simbiòtiques, la creació de noves condicions per facilitar el creixement intersticial de les cooperatives de treball és una de les més prometedores, ja que aquestes situen en el cor de la seva activitat econòmica els principis de la democràcia i la igualtat que prefiguren una alternativa sistèmica emancipadora més àmplia.

Notes:

- 1: Proudhon, *The stockjobber's handbook*, citat a Martin Buber, *Camins d'utopia* (Boston: Beacon Press, 1958 [1949], pàg. 29-30.
- 2: Marx, K. (1864) "Discurs d'inauguració a l'Associació Internacional dels Treballadors". A Karl Marx i Friedrich Engels, *Obres escollides en dos volums* (Moscou: Edicions en Llengües Estrangeres, 1962), volum I, pàg. 383.
- 3: *Ibid.* pàg. 383-4.

* Transcripció d'una conferència a l'Associació Catalana de Sociologia el juliol de 2010.

l'olivera

L'Olivera sccl. La Plana, s/n
25268 Vallbona de les Monges. Lleida.
Tel / Fax: +34 973 33 02 76 olivera@olivera.org www.olivera.org

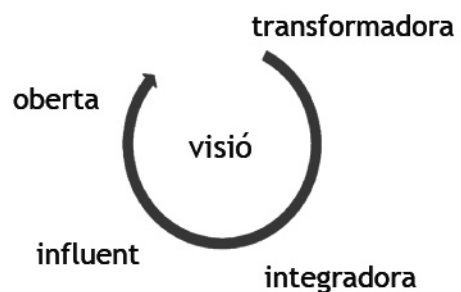
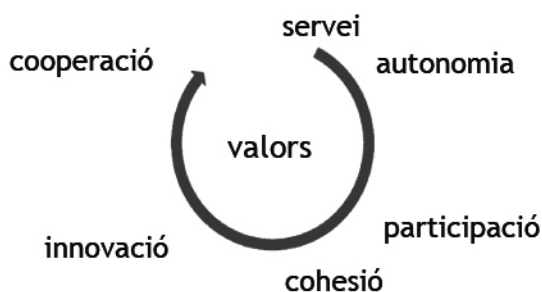
l'Apòstrof
www.apostrof.coop

Especialistes en comunicació per a cooperatives

- Textos periodístics, promocionals i literaris
- Disseny i continguts per a webs
- Programes de mà, memòries, catàlegs
- Llibres i revistes
- Il·lustracions
- Produccions audiovisuals
- Traduccions i revisions lingüístiques

Via Laietana, 45 escala B, pral 2a. 08003 BCN
www.apostrof.coop / apostrof@apostrof.coop

La Federació agrupa, lidera i representa el cooperativisme de treball a Catalunya

Cooperatives de Treball de Catalunya

www.cooperativest treball.coop
Premià, 15. 1a planta - 08014 Barcelona
93 318 81 62 - federacio@cooperativest treball.coop

COOPERATIVES QUE ES REPRODUEIXEN

Jordi Garcia Jané

*Tot canvi prové d'homes poc raonables,
perquè els raonables esperen que el món
continui més o menys com està.*

Bernard Shaw

Emprenedoria en plural

D'uns anys ençà, polítics i economistes parlen contínuament de promoure l'emprenedoria empresarial¹ com una de les principals línies d'actuació per sortir de la crisi. Però el sorgiment d'emprenedors depèn de factors estructurals com ara la valoració que fa la societat de l'emprenedoria i el risc, l'existència o no de xarxes que esmorteixin els fracassos dels emprenedors, la formació en habilitats emprenedores, les possibilitats d'accedir al crèdit, la naturalesa dels mercats, així com el període concret en què una societat es troba dins dels grans cicles d'innovació tecnològica que es van succeint al llarg de la història. En aquests moments, pràcticament cap d'aquestes variables no afavoreix l'emprenedoria.

La nostra societat aprecia poc l'autoocupació; la majoria busca una feina segura que li garanteixi pagar la hipoteca, més encara quan sap que qui fracassa no té xarxa de protecció social que l'empari (si no és la família), i tan sols el dramàtic increment anual de l'atur pot contrarestar aquest factor. Així mateix, el sistema educatiu fomenta poc les habilitats emprenedores. Bancs i caixes han tancat l'aixeta del crèdit, mentre que el que prové de les administracions és insuficient.² L'economia està globalitzada, els mercats es regeixen per l'oferta i són molt més exigents i competitius que abans.³ Per últim, els nous sectors d'activitat (la biotecnologia, les energies renovables, la química i la nanotecnologia verdes, els serveis personals...) no acaben d'engegar, d'una banda, perquè la majoria de capitalistes prefereixen fer de rendistes i enriquir-se a base d'inversions especulatives de baix risc i curt termini (l'anomenada financerització de l'economia), de l'altra perquè els estats, massa atents als interessos dels rendistes ("els mercats") i atrapats per la ideologia neoliberal, renuncien a ser ells els qui obrin aquells nous camps d'activitat.

D'altra banda, l'emprenedoria acostuma a conjugar-se en singular. Es pensa sobretot en l'emprenedor individual, al qual s'investeix de la mitologia de l'heroi, el tipus visionari i solitari que, lluitant contra tota mena d'adversitats, al final triomfa i es fa ric. Aquesta visió sobrevalora el poder de l'individu i la iniciativa privada, una deformació pròpia del capitalisme. Sense negar que sovintegen els casos d'emprenedoria individual, la realitat és que n'hi ha també molts altres en què l'emprenedoria es duu a terme de manera col·lectiva. I probablement cada vegada serà més així, tant perquè és una manera de rebaixar el risc que cada individu assumeix, com perquè els projectes seran més complexos i requeriran ja d'entrada combinar capital i coneixements entre diverses persones fundadores.

*Cada vegada
l'emprenedoria
empresarial serà
més col·lectiva,
perquè és una
manera de
rebaixar el risc
individual i perquè
els projectes seran
més complexos
i requeriran
ja d'entrada
combinar capital
i coneixements
entre diverses
persones
fundadores.*

Malgrat que aquest interès renovat d'uns anys ençà pels temes de la innovació i l'esperit empresarial s'inspira en el pensament de Schumpeter, a l'economista austro-estatunidenc, i tal com succeeix també amb els altres grans economistes com Adam Smith, Mill, Keynes o Marx, se'l llegeix de manera esbiaixada. Cenyint-nos a l'aspecte que ens ocupa, molts dels qui ara l'invoquen obliden que, per a Schumpeter, la funció empresarial pot ser desenvolupada per altres entitats més enllà de la iniciativa i l'empresa privades. Llegim-lo: "Finalment, com hem esmentat ja innumbrables vegades, la funció empresarial no necessita ser identificada com una persona física i, en particular, amb una persona física singular. Tot l'ambient social té la seva pròpia manera de donar forma a la funció empresarial. Per exemple, la pràctica dels agricultors en aquest país [els Estats Units] ha estat successivament revolucionada per la introducció de mètodes desenvolupats pel Ministeri d'Agricultura i gràcies a l'èxit d'aquest Ministeri en l'ensenyança dels seus mètodes. En aquest cas, per tant, va ser el Ministeri d'Agricultura qui va actuar com a empresari. (...) la funció empresarial pot ser, i de fet ho és moltes vegades, exercida de

L'acte d'emprenedoria cooperativa per excel·lència és constituir la cooperativa, però no ha de ser per força l'únic.

forma cooperativa. Amb el desenvolupament d'empreses de gran escala això evidentment ha adquirit més importància: capacitats que cap individu no combina si poden reunir-se en una personalitat col·lectiva.⁷⁴

Hi ha, doncs, empenedoria individual i empenedoria col·lectiva, i és bo que sigui així; només cal que prescriptors i administracions ho tinguin en compte a l'hora de promoure-la.

La intraemprenedoria cooperativa

Una petita part de l'emprenedoria col·lectiva es canalitza en cooperatives. Evidentment, l'acte d'emprenedoria cooperativa per excel·lència és constituir la cooperativa. Però no ha de ser per força l'únic. Hi ha cooperatives constituïdes una vegada i per sempre, i d'altres que semblen estar-se refent tota la vida. Consolidada l'acció d'emprenedora duta a terme pels fundadors, mentre que les cooperatives que podem anomenar constituïdes es conformen a mantenir l'activitat que els permet satisfer la necessitat que va portar a fundar-les (comercialitzar la pròpia producció, obtenir un lloc de treball, un habitatge...), les **cooperatives constituents** s'embranchen a crear noves iniciatives, algunes de les quals desembocaran en noves activitats econòmiques de la cooperativa o fins i tot en noves cooperatives.

Estem parlant d'una empenedoria cooperativa de caràcter permanent i sorgida de les mateixes entranyes de les cooperatives; per tant, d'**intraemprenedoria**.⁵ Intraemprenedors foren, si volem dir-los així, els pioners de Rochdale, quan després d'haver fundat el 1844 la cooperativa de consum, el 1862 van intentar crear una cooperativa de filatures, no se'n van sortir, i el 1864 van obrir una central de compres per a totes les cooperatives angleses, la Wholesale de Manchester (que encara existeix), i tres anys després van edificar 37 cases tenint al cap la idea de construir una ciutat cooperativa. Intraemprenedors van ser també molts cooperativistes de consum catalans de les dècades de 1920 i 1930 quan associaren les seves cooperatives per disposar de fàbriques pròpies de gasosa, sopa, sabó i xocolata. O els cinc primers cooperativistes de Mondragon, que no es van conformar a obrir un petit taller d'electrodomèstics anomenat Ulgor el 1956; si s'hi haguessin conformat ara no existiria el grup Mondragon, que agrupa més de 150 cooperatives i segueix impulsant noves iniciatives. Intraemprenedors són, en fi, molts cooperativistes agraris a casa nostra, que abans creaven seccions de crèdit i ara agrobotigues.

Si, per néixer, les cooperatives poden fer-ho de maneres diferents –*ex nihilo*, és a dir, com una acció d'emprenedoria col·lectiva que d'alguna manera parteix de zero; per transformació (d'una empresa mercantil, una associació o una empresa submergida); per intercooperació (cooperativa de segon grau), i per fisió (escissió d'una cooperativa ja existent)–,

Les cooperatives constituents s'embranquen a crear noves iniciatives, algunes de les quals desembocaran en noves activitats econòmiques de la cooperativa o fins i tot en noves cooperatives.

per créixer, poden adoptar també estratègies o formes varies i, per descomptat, combinar-les. Aquestes estratègies són quatre: el **creixement intern**; la **intercooperació** (o integració⁶), que sol desembocar en una unitat empresarial diferent de les cooperatives inicials (acords intercooperatius, cooperatives de segon grau, de serveis o grups cooperatius); la **fusió** o absorció amb altres cooperatives, i la **reproducció**, la qual al seu torn es pot consumir per dues vies: la fisió o escissió, bé sigui limitada (creant una secció), bé sigui total (creant una nova cooperativa), i la replicació del model.

El nostre article vol centrar-se en una d'aquestes estratègies, la reproducció, és a dir, en la constitució de noves cooperatives per mitjà d'altres ja constituïdes. La reproducció pot seguir dues vies diferents: per **fisió**, en què els nous emprenedors són els mateixos socis de la cooperativa ja creada, i per **replicació**, en què els nous emprenedors són aliens a la cooperativa ja creada però en copien el model i en reben suport. Fixem-nos, a més, que en la primera via de reproducció, la fisió, ens trobem davant un procés aparentment paradoxal: per fer una nova activitat, de la cooperativa existent se separen uns quants cooperativistes, els quals constitueixen una nova cooperativa que intercooperarà estretament amb la cooperativa mare. Per tant, es tracta d'una *spin-off* inicial que es transforma de seguida, per mitjà de la fórmula de creixement empresarial més típicament cooperativa, la intercooperació, en el que podríem batejar com *spin-around*.

La reproducció és, doncs, una estratègia molt peculiar i poc estudiada. Analitzant-la volem suscitar l'interès sobre aquesta forma d'emprenedoria cooperativa, tant per part del moviment cooperatiu com de les administracions que fan polítiques públiques de promoció del sector. En període de crisi com l'actual, en què minva l'activitat emprenedora *ex nihilo*,⁷ pot ser efectiu fomentar també aquests processos endògens de creació de noves seccions o cooperatives, ja que acostumen a comportar menys risc que crear i consolidar de zero una nova empresa, en la mesura que la cooperativa mare proporciona l'ecosistema on la nova iniciativa, la cooperativa filla, pot ser incubada més fàcilment (suport tècnic, econòmic, psicològic...⁸).

Primer de tot, explicarem alguns casos de reproducció cooperativa, tant per fisió com per replicació, i tot seguit apuntarem els factors més importants que, al nostre entendre, promouen aquests processos d'intraemprenedoria.

Reproducció per fisió

Prenem com a exemples el COV, Grup Consop i ARÇ Cooperativa. Comencem per la Cooperativa Obrera de Viviendas. D'ençà de 1961 en què

Les estratègies de creixement són quatre: el creixement intern; la intercooperació; la fusió, i la reproducció, la qual al seu torn es pot consumir per dues vies, la fisió i la replicació del model.

un grup de treballadors d'algunes fàbriques del Baix Llobregat fan una primera reunió per fundar una cooperativa d'habitatge fins a mitjan dècada de 1970 en què la cooperativa ja ha acabat la seva gran etapa constructora i té problemes econòmics que l'obliguen a liquidar molts dels projectes complementaris al miler d'habitatges que ha construït, la COV del Prat de Llobregat és un model d'emprenedoria cooperativa, en aquest cas impulsat per un nucli obrer proper al PSUC. A part dels habitatges construïts, els cooperativistes de la COV creen una cooperativa de consum formada per dues botigues, Mueblecope i Telecope, la primera per vendre mobles, la segona electrodomèstics (de les cooperatives de Mondragon), funden una petita mútua, inicien seccions industrials (tallers de lampisteria-electricitat i de fusteria) que després es convertiran en cooperatives autònomes, incursionen en el cooperativisme de crèdit formant la Caja de Crédito Popular de Catalunya, i encara algun projecte empresarial més que ens deixem. Malauradament totes aquestes empreses no van arribar a consolidar-se, moltes perquè es van cenyir a atendre les necessitats dels socis del COV, un mercat massa petit. A més, la cooperativa va desplegar una intensíssima tasca social: va obrir una escola, una llar d'infants, un centre social, va fundar l'Associació d'Amics del Disminuït Psíquic del Prat de Llobregat, etc.⁹

A través del COV exemplifiquem un fenomen habitual dins el cooperativisme: l'èxit en una primera iniciativa de cooperativització allibera una sèrie d'energies que es traslladen a intentar cooperativitzar altres necessitats dels cooperativistes. En el cas del COV, la cooperativa que proporciona un habitatge fa de trampolí per muntar-ne d'altres que donin feina (treball), productes a més bon preu (consum) o educació als fills (ensenyament); però trobem altres cooperatives que segueixen recorreguts cooperatius diferents (per exemple, les cooperatives agràries obrint seccions de crèdit) amb idèntic objectiu.

Segon exemple de fisió: el GrupConsop, que es constitueix el 1998 com a grup cooperatiu sectorial d'atenció a les persones. Actualment el formen set cooperatives; juntes ofereixen un ventall de serveis d'atenció a la infància, els joves i la gent gran. La primera empresa, embrió d'altres, és Gedi Gestió i Disseny, una cooperativa d'iniciativa social creada el 1995. Tres anys més tard s'alia amb altres cooperatives i formen GrupConsop. A partir de 2002, Gedi opta per fomentar la creació de noves empreses cooperatives com a mecanisme de promoció de les persones sòcies i per ampliar el camp d'actuació. Aquestes noves cooperatives com GDAI, Frescoop, Esport 6, etc., s'integren després al grup cooperatiu. Les persones que participen directament en la iniciativa de crear noves empreses són, la majoria, les sòcies d'alguna de les cooperatives que componen Consop. Qui té una idea de negoci la presenta per a la seva valoració. Un cop revisada la seva viabilitat econòmica i organitzativa, les persones promotores fan un pla d'empresa assessorades per altres

persones de Gedi. A partir d'aquest moment el projecte comença el seu recorregut amb el suport de Gedi i a poc a poc la cooperativa filla es va independitzant de la cooperativa mare i entra també en el grup.

Finalment esmentem ARÇ Cooperativa, que va començar la seva activitat el 1983 sent una corredoria d'assegurances. Les inquietuds socials dels seus socis van fer que alhora creessin ARÇ Edicions, que va orientar la seva tasca editorial a la divulgació i didàctica de la natura, i a la difusió del pensament cooperatiu. El 1998 van constituir ARÇ Intercooperació Econòmica, cooperativa de consum, inicialment per promoure l'adquisició de serveis d'assegurances per a particulars. Actualment ARÇ Cooperativa es defineix com un projecte cooperatiu que es desplega en dues cooperatives: ARÇ Corredoria d'Assegurances, una cooperativa de treball dedicada a la corredoria d'assegurances en l'economia social i solidària i en les energies renovables, i ARÇ Intercooperació Econòmica, una cooperativa de treball i consum que promou el consum responsable de serveis personals a través de la forma cooperativa. Jurídicament es tracta de dues cooperatives diferents i les decisions es prenen en assemblees generals distintes, però en canvi funciona de manera integrada en una sola organització funcional de cooperativització del treball.

Reproducció per replicació

La reproducció per replicació difereix de la reproducció per fisió en el fet que les noves cooperatives no surten de la cooperativa mare, sinó que aquesta exporta el model, és a dir, ajuda un altre grup emprenedor a constituir-se en una cooperativa d'objecte social o de característiques organitzatives similars, i després acostumen a intercooperar-hi per mitjà d'un grup cooperatiu o d'altres fórmules. Mondragon seria el paradigma i el gran inspirador d'aquesta estratègia de reproducció, però aquí ens centrarem en altres tres casos: el primer, Coop57, a cavall entre la reproducció per replicació i per fisió; el segon, un grup inspirat precisament en Mondragon, el Grup Empresarial Cooperatiu Valencià (GECV), i el tercer, Germinal, que probablement fa servir aquesta forma de reproducció perquè és la via natural de creixement i enfortiment dels moviments socials.

Pel que fa a Coop57, aquesta cooperativa de serveis financers nascuda a Catalunya el 1996 està duent a terme un procés d'expansió territorial en dos sentits. El sentit principal fins ara és l'exogen (cap enfora): en altres comunitats de l'Estat espanyol, com Aragó, Madrid, Galícia, Andalusia i les Canàries, un grup de cooperatives i entitats plantegen participar en el Coop57, des del Coop57 Catalunya se les ajuda i aquelles van aglutinant més organitzacions interessades fins que assoleixen un nombre suficient per constituir-se en secció territorial. Avui les seccions territorials comparteixen estructura jurídica i cooperen entre elles, però alhora mantenen quotes importants d'autonomia. En conseqüència, aquestes

*La reproducció
és la creació de
noves cooperatives
per mitjà d'altres
ja creades.*

La reproducció per replicació difereix de la reproducció per fisió en el fet que les noves cooperatives no surten de la cooperativa mare, sinó que aquesta exporta el model i després hi intercoopera.

seccions territorials neixen per replicació: emprenedors d'un nou territori truquen a la porta de Coop57 Catalunya per crear un nou Coop57 a la seva comunitat.

En canvi, s'està gestant una segona via de creixement, que vindrà a ser una expansió endògena (cap endins): la creació de seccions territorials locals o comarcals en el territori català, que prendria com a nucli emprenedor inicial persones, empreses i entitats que ja pertanyen al Coop57 però que se'n fisionen i, juntament amb altres persones, empreses i entitats del territori que fins ara no eren sòcies, inicien una secció territorial local o comarcal. Segurament aquesta via tindrà el seu primer exponent d'aquí a uns mesos amb la creació del Coop57 del Barcelonès Nord.

Segon exemple de replicació: el GECV. Aquest grup està format actualment per vuit empreses valencianes, entre elles companyies tan importants com Caixa Popular, Consum o l'escola cooperativa La Florida. Es tracta d'un grup multisectorial (formació, comercial, indústria, finances, assegurances, serveis i construcció) que neix el 1988 gràcies a la inquietud d'un nucli de cooperativistes, els quals, primer a través de la Cooperativa de Viviendas Populares (Covipo), i més tard de la Cooperativa Industrial de Servicios (Coinser), creades el 1969, i sota la inspiració de Mondragon i del compromís comunitari d'alguns moviments cristians, impulsen les altres cooperatives que després formaran el grup.

Per últim, esmentem la cooperativa de consum ecobiològic Germinal, que neix el 1996 al barri de Sants (Barcelona). Quatre anys més tard, s'inaugura un nou Germinal a Rubí, i més endavant tres més al Vallès, Lesseps i Poble Sec. El procediment per crear noves Germinals (ells parlen de centre d'activitat) arrenca amb l'interès de les persones d'un territori per engegar un grup de consum agroecològic, es posen en contacte amb Germinal i aquesta els assessora i els ajuda econòmicament durant el primer any. Ja constituïda, la nova unitat es coordina amb les altres per mitjà d'un parell d'assemblees l'any.

Factors multiplicadors

Analitzem finalment alguns factors que poden estimular el creixement de la cooperativa a través d'una estratègia de reproducció. Nosaltres en detectem tres: que la cooperativa mare sigui innovadora, l'existència d'una massa crítica d'intraemprenedors cooperatius i l'ús d'un sistema per detectar noves necessitats.

Una cooperativa mare innovadora

Una cooperativa que creixi utilitzant estratègies de reproducció ha de tenir mentalitat i capacitats especialment innovadores. Mentalitat inno-

vadora perquè trenca amb la idea predominant que el creixement ha de ser per força intern i perquè es veu a si mateixa com una organització no unitària sinó confederal i de geometria variable, com un ventall d'activitats econòmiques ja constituïdes, així com de noves activitats que es constituïran, moltes de les quals previsiblement sorgiran de l'emprenedoria dels socis, per desembocar en unitats econòmiques interdependents o independents de la cooperativa mare.

No cal dir que aquesta mentalitat no abunda en el món empresarial, ni tan sols en el cooperatiu. Per començar, moltes empreses ja no tenen ni la cultura ni la predisposició per donar suport a un treballador creatiu i amb potencialitat emprenedora, per la qual cosa aquest, o bé s'enfonsa en l'apatia, o bé acaba marxant per muntar la seva pròpia empresa.

D'altra banda, com podem fomentar la capacitat innovadora? Doncs facilitant l'emergència de les comunitats de pràctica¹⁰ i desenvolupant els projectes en equips sovint pluridisciplinaris (equips de projecte). De fet, la innovació és una de les cinc grans dimensions per a una participació integral en la cooperativa¹¹ i, agradi o no, ni tan sols "no és una opció, sinó el resultat del principi de conservació de la capacitat d'adaptació" de les organitzacions al seu entorn.¹² Probablement, bé per tarannà, bé per interessos, no tothom de la cooperativa serà un innovador, tot i que la innovació no sols requereix un determinat perfil sinó uns quants que es complementen;¹³ però sí que és necessari que existeixi almenys una massa crítica de persones innovadores i, per descomptat, una cooperativa que els doni ales.

L'èxit en una primera iniciativa de cooperativització allibera una sèrie d'energies que es traslladen a intentar cooperativitzar altres necessitats dels cooperativistes.

Aquesta cooperativa ha d'estar cohesionada entorn d'uns valors i una missió comuns, així com fomentar una cultura de la col·laboració i la confiança. La cooperativa constituent ha de vetllar per ser diversa (en edats, formacions, procedències, habilitats...), donar llibertat als intraemprenedors per equivocar-se¹⁴ i potenciar culturalment, organitzativament i tecnològicament l'intercanvi de coneixements i d'informació,¹⁵ no només en el marc de l'organització estricta, sinó de l'organització ampliada (clients, proveïdors, col·laboradors...). Per tot això, necessita que les persones encarregades de la funció gerencial compaginin les habilitats de gestió amb les habilitats de lideratge; però ha de ser un lideratge participatiu i de servei, que cultiva mitjançant la creació de contextos propicis la reflexió estratègica col·lectiva, la innovació i l'emprenedoria de tots els socis i treballadors. Aquest perfil directiu és més fàcil d'encarnar en un equip que en una sola persona.¹⁶

Una massa crítica d'intraemprenedors cooperatius

Es pot emprendre sense innovar (podem obrir una filial o un nou establiment, per exemple), però no podem innovar sense dur a la pràctica

Per embarcar-se en processos permanents de reproducció cooperativa, fa falta una motivació més genèrica, com ara crear més cooperatives per satisfer noves necessitats socials o bé per fer créixer el cooperativisme

la innovació; si no, tan sols hem ideat. Ara bé, quines són les principals motivacions per a la innovació empresarial? Naturalment, sempre hi ha qui practica l'emprenedoria empresarial com una manera de viure. Es tracta de persones a les quals els agrada assumir nous reptes i, específicament, crear noves empreses. Però la motivació més habitual per obrir nous negocis no és aquesta, sinó aprofitar una oportunitat per guanyar més diners. En les cooperatives, però, maximitzar beneficis no sol ser un motor significatiu perquè els ja cooperativistes formin noves cooperatives. Llavors, per què esforçar-se a crear-ne de noves?

Com passa sempre també, els motius poden ser diversos: el desig d'un soci o d'uns quants per dedicar-se a una nova activitat, l'oportunitat d'aprofitar les sinergies potencials entre la cooperativa existent i una altra d'hipotètica (cooperativa o secció), que aleshores es crea... Tanmateix, aquestes motivacions acostumen a ser de recorregut curt, en cenyir-se a projectes concrets. Per embarcar-se en processos permanents de reproducció cooperativa, fa falta una motivació més ideològica com ara satisfer noves necessitats socials o bé per fer créixer el cooperativisme. Apareix, per tant, el compromís social del cooperativisme: la voluntat dels emprenedors cooperatius de fer cooperatives per contribuir a la millora social i/o per enfortir el propi moviment. Recordem, si no, el paper propagador i creador que van exercir tants líders històrics del cooperativisme català (Salas Anton, Joan Ventosa, Albert Pérez Baró, Joan Tutau, Miquel Mestre...), els quals foren autèntics emprenedors moguts per l'"ideal" (que dirien ells) cooperatiu o social (llibertat, fraternitat, igualtat), per la visió d'assolir un nou món i una nova economia d'inspiració cooperativa.¹⁷ Recordem també tota una generació de persones vinculades a l'església catòlica progressista durant el franquisme i el seu paper de lideratge en la fundació de moltes cooperatives: José María Arizmendiarrreta (cooperativisme mondragonià), Julián Olazabalaga (cooperativisme biscaí), Vicent Diego (cooperativisme valencià) i una pila de capellans establerts als barris marginals de l'àrea metropolitana de Barcelona durant les dècades de 1960 i 1970, que van impulsar cooperatives d'habitatges... Avui dia, les motivacions ideològiques, si bé no són dominants dins el cooperativisme de molts països, segueixen sent el motor que impulsa una part dels cooperativistes a crear o ajudar a crear noves cooperatives. Actualment, la instal·lació en l'imaginari cooperatiu de visions a mitjà termini com pugui ser la construcció d'un mercat social donen sentit a aquests processos d'emprenedoria cooperativa.

Però a més de la motivació per crear contínuament nous projectes cooperatius, hi ha d'haver també prou formació per fer anar aquests nous projectes endavant; és necessari formar en **emprenentatge**, també entre els que ja són cooperativistes. Per emprenentatge entenem el procés d'empoderament que aporta a les persones les claus per emprendre i

crear models econòmics sostenibles a partir del seu propi treball, creant empreses o models productius i posant-los en marxa.¹⁸

Com dèiem a l'inici d'aquest article, l'actual sistema d'ensenyament no forma persones emprenedores; en tot cas, en acabar els estudis generals aquestes han de cursar una formació específica. Però ni tan sols amb la formació teòrica n'hi ha prou, després convé practicar. "Ningú no emprèn res com a resultat de participar en un 'curs per a emprenedors', sinó des de les experiències quotidianes de vida i els models de rols als qual està exposat".¹⁹

A base de teoria i, sobretot, de pràctica, el comportament emprenedor pot ser après i aguditzat. A més de les habilitats professionals, l'emprenedor ha de reunir-ne d'altres i la majoria es poden ensenyar. J. Prats²⁰ les agrupa en tres classes: competències personals (creativitat, determinació, integritat, tenacitat, equilibri emocional i capacitat d'autocrítica), interpersonals (comunicació, carisma, capacitat de delegar i respecte) i del negoci (visió empresarial, capacitat de treballar en xarxa, recursos de gestió i habilitats de negociació). Nosaltres hi afegiríem una quarta classe, per a l'emprenedor cooperativista: les competències cooperatives (habilitats, eines, experiències i ètica cooperatives).

Sens dubte, un dels principals problemes que apareixen durant els processos d'intraemprenedoria cooperativa és la manca de prou emprenedors per impulsar els nous projectes; de vegades també quan l'emprenedoria es concentra pràcticament en una persona, el líder carismàtic, l'empresa s'estanca o trontolla l'inevitable dia que aquest l'abandona, assedegat d'un nou repte.

Un sistema per detectar noves necessitats

Pot ser directament des de la cooperativa, estant al dia del nostre sector i dels contigus, participant en fòrums, fires, plataformes, parcs, centres, hubs... (diuen que del "roce" neixen la idea i el negoci!); pot ser estant connectats amb organitzacions cooperatives o empresarials més àmplies encarregades de fer una tasca sistemàtica de detecció de noves activitats, com ara Saiolan dins el grup Mondragon. Sigui com sigui, es tracta de rastrejar i validar idees, productes i serveis, fer estudis de previabilitat, desenvolupar productes, buscar idees susceptibles de ser convertides en productes o serveis socialment útils i que aquest valor sigui percebut per un mercat. Les idees no cauen del cel. Per això Cancelo, referint-se a Mondragon, afirma: "nosaltres no creiem en la generació espontània com a mecanisme de promoció [de noves empreses]. Nosaltres tenim incorporat dins de l'organització la promoció d'empreses com una de les funcions bàsiques, i això passa per tenir un pla, tenir uns mitjans i plantejar-se uns objectius".²¹

La instal·lació en l'imaginari cooperatiu de visions a mitjà termini com pugui ser la construcció d'un mercat social donen sentit a aquests processos d'emprenedoria cooperativa.

Epíleg

Agents diversos i per motivacions de vegades diferents consideren clau impulsar l'emprenedoria empresarial, en especial aquella que es realitza sota fórmules cooperatives. Però hi ha més d'una forma de fer emprenedoria cooperativa. En aquest article hem pretès explorar una d'elles, la creació de noves cooperatives a partir d'una cooperativa ja existent, mostrant alguns exemples i assenyalant alguns factors que poden multiplicar aquests processos.

Notes:

- 1: Ni tots els emprenedors són empresaris ni tots els empresaris són emprenedors. Ja Schumpeter distingia entre empresaris-innovadors o emprenedors respecte d'aquells que es dediquen únicament a aconseguir la supervivència de la seva empresa mantenint-se en els mateixos negocis tradicionals i sense fer cap tipus de modificació en les seves activitats (Schumpeter, J. A. *Teoría del desenvolvimiento económico*. Olimpia, México, 1976,). I, com adverteix Javier Fernández Aguado: "El gran risc de l'emprenedor és aburgesar-se".
- 2: Sovint passa allò que deia el filòsof Alfred Whitehead: "Els que tenen diners no tenen idees, i els que tenen idees no tenen diners".
- 3: En paraules d'Alfonso Gorroñoigoitia, un dels cinc fundadors de l'Experiència cooperativa de Mondragon: "(...) el lllindar que s'ha de saltar és molt més alt que el de fa 20 o 30 anys (...) Avui no hi ha cap pla de viabilitat que no comenci per reconèixer tàcitament o expressament que els primers anys s'ha de perdre diners, quan abans es guanyaven diners a l'endemà de crear l'empresa". Altuna Gabilondo, L. (coord.) (2008) *La experiencia cooperativa de MONDRAGON. Una síntesis general*. Eskoriatza. Ed. Lanki. pàg. 133.
- 4: *Essays on Entrepreneurship, Innovation, Business Cycles and the Evolution of Capitalism*, 1946, pàg. 239-240, editat per Richard Clemence.
- 5: Intraemprenedoria és un terme creat per Guifford Pinchot el 1985, a *Intraemprenedoria. Per què no has de deixar l'empresa per convertir-te en un emprenedor*. Pinchot es referia a aquelles persones que treballen en el si d'una organització ja creada i hi tenen un comportament emprenedor. L'intraemprenedor introdueix i produeix nous productes, processos i serveis que beneficien l'empresa. També se l'anomena empresari intern o intraempresari.
- 6: El concepte d'integració de vegades es confon amb els de concentració i intercooperació, tant dins de la legislació cooperativa com entre aquesta i les doctrines mercantils i el dret de la competència. Per a més aclariment, vegeu Sánchez Pachón, L. A. (2010) *Los acuerdos intercooperativos como instrumento jurídico de colaboración en un espacio de crisis económica*, XIII Jornadas de Investigadores en Economía Social y Cooperativa. CIRIEC-España.
- 7: L'any 2009 l'activitat emprenedora a l'Estat espanyol va caure un 27%, a nivells de 2004. Méndez, A. "Emprendedores en hibernación", *El País*, 21 de març de 2010.
- 8: Alfons Cornella parla del mite del garatge: "Un dels mites més ben establerts sobre emprenedors és que moltes grans empreses van néixer de joves inexperts, però brillants, treballant sense descans en un garatge... Però la realitat sembla mostrar, més aviat, que les noves empreses sorgeixen sovint de la hibridació de talents especials que han anat madurant en treballs anteriors, en empreses madures i

- establertes. Alguns estudis mostren que moltes noves empreses són, en realitat, *productes organitzacionals*, és a dir, són constituïdes per professionals amb llarga experiència en una organització, que coneixen molt bé un camp, en especial les seves febleses i ineficiències, i gràcies a aquest coneixement, decideixen llançar-se a crear una empresa per aprofitar aquesta oportunitat... Així doncs, les empreses no neixen en garatges, sinó que neixen en altres empreses”. *Visionomics*, pàg. 57. Zero factory, 2010, Barcelona.
- 9: Vegeu l'interessant llibre sobre aquesta experiència: Padullés Paricio, X. (2006) *La Cooperativa Obrera de Viviendas. Una utopia obrera feta realitat*. el Prat de Llobregat. Ed. Ajuntament del Prat.
 - 10: Les comunitats de pràctica són conjunts d'individus, units per una relació informal, que comparteixen preocupacions similars respecte a un treball en un context comú. Vegeu Snyder, William M., “Communities of Practice: Combining Organizational Learning and Strategy Insights to Create a Bridge to 21st Century”.1997, esmentat a *Capital social organitzacional: la capacidad auto-regenerativa de las organizaciones*, *Ekonomiaz*, 59, 2n quadrimestre de 2005, Carlos Fernández Isoird et al.
 - 11: Vegeu Garcia Jané, J. (2009) “Com aprofundir la participació en les cooperatives de treball: 6 propostes i 1 requisit”. *Nexe 24*. Barcelona. Fundació Seira i Confederació de Cooperatives de Catalunya.
 - 12: Ibidem 11.
 - 13: Hi ha tres tipus d'innovadors: els visionaris, els implementadors i els consumidors. “Els visionaris conceben i perfeccionen una idea, els implementadors fan realitat la idea i, finalment, els consumidors utilitzen la idea de maneres que generi valor i, en darrera instància, valoren la seva importància.” *Usa de la col·laboració para fomentar la innovació en su organización*, IBM Global services, 2006.
 - 14: “Si no s'anima els empleats que assumeixin riscos és poc raonable esperar-ne que impulsin la innovació.” *Usa de la col·laboració para fomentar la innovació en su organización*, IBM Global services, 2006.
 - 15: “Al compartir informació entre les diferents línies de negoci, els empleats impulsen de forma natural la innovació empresarial des de la seva base. Aquestes activitats poden ser una potent font d'idees i accions”. *Usa de la col·laboració para fomentar la innovació en su organización*, IBM Global services, 2006.
 - 16: Gisbert López, M. C. i Alarcón García, M. J. (1996) “Reflexiones en torno al papel del intraempresario. De la dirección en la empresa innovadora”, *Cuaderno 30*.
 - 17: Joan Salas Anton: “Revolucionar és transformar... La feina a fer no és de mera reacció contra allò existent, sinó i principalment, d'acció a favor del que ha de venir... La labor cooperativa és una labor d'acció social, eminentment positiva i de construcció d'un nou món”. *Revista Cooperativa Catalana*, 1901.
 - 18: Indianopedia *Grupo Cooperativo de Las Indias*, <http://lasindias.net/indianopedia/Emprendizaje>.
 - 19: Dehter, M. *Nacer-Naturalmente-Emprendedor: una cuestión de autoestima*. www.emotools.com
 - 20: Prat, J. (2009) *Beyond Business Instinct – Competences Every Entrepreneur Should Develop*, IESE Insight Second Quarter 2009.
 - 21: Cancelo, A. Ponència a “Ciencia, tecnología, empresa y sociedad para el siglo XXI.

LA COPRODUCCIÓ DE POLÍTQUES SOCIALS AL QUEBEC: EL CAS DE L'ECONOMIA SOCIAL

Marguerite Mendell

Concordia University, Montreal, Canadà

Em proposo presentar el cas de l'evolució de l'economia social al Quebec des del punt de vista d'un procés, els elements que han permès que l'economia social hagi assumit el lloc que ocupa avui en la societat del Quebec, i els reptes amb què avui s'enfronta. Aquest procés ha estat i continua sent vital per al desenvolupament de l'economia social a la zona i ens proporciona importants experiències que es podrien aplicar en altres regions.

L'experiència del Quebec demostra la importància i la variabilitat dels contextos institucionals on es desenvolupa l'economia social. Les aliances entre els moviments socials, els sindicats, les cooperatives, el sector comunitari i, d'una manera més significativa, la construcció d'un context institucional multiparticipatiu i multisectorial compromès en un marc de "governança distributiva", han estat fonamentals per al desenvolupament de l'economia social.

Els actors de l'economia social estan involucrats en la innovació institucional en diferents sectors,

Les aliances entre els moviments socials, els sindicats, les cooperatives i el sector comunitari, han estat fonamentals per al desenvolupament de l'economia social.

un dels quals és la creació d'una xarxa de xarxes, el Chantier de l'Economie Sociale (espai de construcció de l'economia social) i la creació d'eines –finançament, entrenament, serveis a les empreses i material d'investigació–. Aquests estan incrustant l'economia en els contextos socials, dissenyant enfocaments de desenvolupament sostenible que satisfacin les necessitats i els desitjos de les comunitats i creant els instruments apropiats per aconseguir-ho.

Això representa l'arquitectura de l'economia social al Quebec d'avui dia. Permetin-me explicar-los una mica sobre el passat. Per què existeix aquest interès en la societat civil, en associacions, en comunitats a través de l'espectre polític, des d'una crida a renovar el compromís cívic, a propostes de democratitzar l'estat del benestar donant-los, a la comunitat, associacions i empreses col·lectives, un paper integral en la transformació de l'estat de benestar o en la construcció d'un estat de postbenestar? Existeix un gran volum de literatura i interès sobre l'empoderament. No obstant això, empoderament, en el sentit que té més significat, ha de comportar una transferència substancial de recursos. Si l'economia social, com existeix al Quebec i en altres llocs, és empoderadora, necessita nous espais polítics on es puguin negociar nous i híbrids arranjaments socioeconòmics. En efecte, requereix múltiples espais públics –molts centres decisoris, subsistemes multiespacionals de regulació–; requereix innovació institucional. És en aquests espais on els actors de l'economia social poden influir en la distribució de recursos per mitjà d'estratègies negociades per al desenvolupament socioeconòmic. El repte és coordinar aquests múltiples actors dins de l'estructura d'un marc institucional híbrid meso i macro. Essencialment, això implica allunyar-se d'allò localitzat, espacialitzat o concentrat en un sector cap a una economia política de ciutadania que estudia els papers productius de ciutadans democràtics en la creació de riqueses privades i públiques, aprofitant la capacitat dels ciutadans de construir estratègies de desenvolupament alternatives, en col·laboració amb actors dels sectors privat i públic.

Aquest procés incorpora innovacions iniciades pel sector comunitari en la provisió de serveis socials, creació d'ocupació, desenvolupament de nous sectors i instruments genèrics per al desenvolupament (com ara finançament, entrenament, documentació i informació, entre d'altres). Als Estats Units, generalment es refereix a moviment renovador cívic i estratègies comunitàries integrades; al Canadà estem adaptant aquestes estratègies comunitàries integrades en projectes pilot a diferents punts del país. L'economia social al Quebec és un exemple d'un experiment institucional que ha reemplaçat una forma de govern jeràrquica amb processos deliberatius, on el sector privat, el sector públic i el sector comunitari popular participen en negociacions per crear estratègies socioeconòmiques de desenvolupament.

Al Quebec, l'economia social té les seves arrels en la cultura popular i els moviments d'oposició, i avui dia els seus actors negocien nous compromisos socials dins d'una pluralitat d'institucions que s'entrecruen i coincideixen. Aquest és el resultat d'una combinació d'aprenentatge, flexibilitat i adaptació cultural, ja que els actors acostumats a tenir enfrontaments i relacions conflictives estableixen associacions col·laboratives per obtenir metes comunes.

L'experiència ens demostra que la incorporació de grups, moviments i associacions dintre d'espais institucionals on els actors han de conviure i treballar en grup, facilita la transformació cap a models democràtics de govern. La institucionalització d'aquestes pràctiques i processos facilita la seva integració a l'agenda pública. El govern convida actors no institucionals i participa en la innovació institucional iniciant processos de coregulació, especialment allà on iniciatives socioeconòmiques provinents de la ciutadania han triomfat quan les estratègies adoptades pel govern han fallat. Aquest és el cas del Quebec, on hi ha una forta presència de moviments socials i una xarxa d'actors que poden negociar amb el govern amb una sola veu.

L'economia social al Quebec té una llarga història; no obstant això la seva importància actual va començar el 1996 quan el govern va convidar els grups comunitaris i moviments socials a participar en la cimera sobre l'economia i el futur social del Quebec. El Chantier de l'Economia Social va ser un dels dos chantiers, llocs de construcció o grups de treball, assignats a proposar estratègies per enfrontar-se a la crisi fiscal i d'atur a què havia de respondre el govern en aquella època. La cimera sobre l'economia no era una experiència nova al Quebec. La concertació (terme generalment utilitzat per definir negociacions i converses a tres bandes entre els actors més importants –la indústria, el govern i el moviment sindical) està incrustada en la cultura política. L'estat –el govern del Quebec– s'ha involucrat en la formulació d'estratègies de desenvolupament econòmic des de la revolució tranquil·la dels anys seixanta. Gairebé el 40% dels treballadors estan sindicats, la qual cosa situa el sindicat en una posició important per negociar, però no solament en el sector públic. El sector privat és el tercer soci fort en aquest arranjament social per desenvolupar i guiar l'economia, fet que ha caracteritzat el Quebec i que l'ha distingit de la resta del país.

Els actors de l'economia social estan involucrats en la innovació institucional en diferents sectors, un dels quals és la creació d'una xarxa de xarxes, el Chantier de l'Economie Sociale.

“Estat soci” (*partnership state*) és el que millor caracteritza el que es diu “Quebec Inc.” per descriure la relació entre el govern del Quebec, el sector sindical i el sector privat des dels anys vuitanta, quan va establir les prioritats de l'economia i va desenvolupar estratègies innovadores per obtenir els resultats desitjats. Aquest va ser particularment el cas el 1983 amb la creació del *Fonds de solidarité des travailleurs* (Fons de solidaritat dels treballadors) per la Federació de Treballadors del Quebec, un

moment molt important en la història contemporània del país que també ens ajuda a comprendre el desenvolupament de l'economia social.

El Fons de solidaritat és primerament un fons de pensions compost per les contribucions voluntàries dels membres de la Federació de Treballadors del Quebec i de no membres. La creació del Fons proporciona els recursos al sector sindical per participar en el desenvolupament econòmic del Quebec per mitjà de la seva capacitat d'invertir directament en empreses i sectors on la creació d'ocupació i la seguretat d'aquells estan assegurades. Per protegir els seus membres, el Fons també es va comprometre a invertir un gran percentatge dels recursos en inversions segures amb raonables taxes d'interès. L'establiment del Fons el 1983 va requerir legislació provincial i federal; es van crear incentius fiscals generosos per atreure-hi membres. Mentre molts remarquen els impressionants resultats financers, des del nostre punt de vista la seva importància rau en la capacitat que dóna al moviment sindical per participar directament en el desenvolupament econòmic, i el paper vital que va tenir el govern en aquesta comesa. La Confederació de Sindicats Nacionals (CSN) també va establir un fons solidari el 1995, *Fondaction*, dissenyat per dur a terme objectius socioeconòmics, i gaudeix dels mateixos avantatges fiscals que el Fons de solidaritat.

Avui dia el govern del Quebec participa en una varietat d'instruments financers en el sector creixent del finançament solidari (*solidarity-based finance*), que té per objectiu el desenvolupament regional i local, i l'economia social. De forma notable, el govern del Quebec, en el seu últim pressupost, ha col·locat deu milions de dòlars a la recentment creada FIDUCIA, un fons d'inversió "cuasicapital o inversió pacient" de 54 milions de dòlars. Aquesta "inversió pacient" és el primer instrument d'inversió per a l'economia social creat pel Chantier de l'economia social en associació amb la Federació de Treballadors del Québec, la confederació de sindicats nacionals, el governs provincials i el govern federal. El capital inicial de la FIDUCIA va ser proporcionat pel govern federal, que es va comprometre a capitalitzar l'economia social arreu del país. Crec que el reconeixement del paper del sector sindical com a soci en el desenvolupament econòmic des de començament dels anys vuitanta, avui s'aplica a l'economia social, ja que cada vegada més es reconeix la seva capacitat per impulsar el desenvolupament econòmic del Quebec.

Però hi ha una història més llarga que s'ha d'explicar i que contribueix als nostres objectius d'assenyalar les lliçons i els desafiaments al Quebec. Allò que els investigadors quebequesos anomenen la quarta generació de l'economia social es refereix a l'aparició dels moviments socials en els anys seixanta i a la mobilització per obtenir una democràcia millor i més participativa. Les nombroses iniciatives de la societat civil –comitès de ciutadans, bancs d'aliments, centres comunitaris, associacions de co-

*Al Quebec
l'economia social
té les seves
arrels en la
cultura popular
i els moviments
d'oposició, i avui
dia els seus actors
negocien nous
compromisos
socials dins
d'una pluralitat
d'institucions que
s'entrecreuen i
coincideixen.*

El Fons de Solidaritat dóna al moviment sindical una gran capacitat per participar directament en el desenvolupament econòmic.

operatives econòmiques de famílies– que es van crear en la dècada dels seixanta, es van multiplicar als setanta per incloure-hi grups de recursos tècnics per a cooperatives d’habitatge, centres de salut per a les dones, mitjans de comunicació comunitaris, camps d’estiu per a les famílies, cooperatives de treball, entre d’altres. Les clíniques mèdiques comunitàries van esdevenir el model per als centres locals de serveis comunitaris (*centre locaux de services communautaires*) –clíniques comunitàries de salut i centres de serveis socials afavorits pel govern i establerts en tota la província el 1974; les clíniques legals comunitàries van ser la base per a l’ajuda legal provincial; guarderies sense afany de lucre van ser-ho de l’accés universal a les guarderies, els CPE, centres de la mainada (*centres de petites enfances*) que ara existeixen per tot el país. Les innovacions socials impulsades pel sector comunitari han influït en la innovació institucional del Quebec.

Els centres de desenvolupament econòmic comunitari (CDEC), tal com se’ls coneix, van ser experiments pilot en allò que es podia anomenar “una economia negociada”, una demostració dels beneficis d’una col·laboració multisectorial i multipartida a escala local. D’una manera similar a l’impacte de l’activisme comunitari en els canvis institucionals que es van donar en la dècada dels setanta, els CDEC també representen la institucionalització de les iniciatives impulsades pel sector comunitari. La participació dels tres nivells de govern –provincial, federal i municipal– demostra que reconeixen el valor de la proximitat i que les estratègies apropiades per revitalitzar l’economia, reduir la pobresa i promoure la cohesió social les dissenyen millor els qui viuen i treballen en la comunitat.

Les polítiques apropiades es donen a partir d’aquestes experiències. Aquesta participació també assenyala al reconeixement de la necessitat de nous intermediaris –ambients institucionals híbrids i multisectorials–. En la terminologia d’avui dia, els CDEC són marcs polítics horitzontals que permeten la integració de diferents àmbits –mercat de treball, serveis empresarials i desenvolupament de negocis, integració social per mitjà d’iniciatives econòmiques i desenvolupament i revitalització local–. Els CDEC van ser els vivers (*pepinières*), les llavors per al disseny i la implantació de polítiques integrals, la qual cosa reconeix els límits de programes homogenis i unidiferencials dissenyats a les sitges ministerials, i la necessitat de crear un diàleg multiparticipatiu i multisectorial. Els CDEC també es van convertir en llocs importants per lluitar contra la ideologia dominant de disminuir el paper de l’Estat, argumentant una relació diferent entre l’Estat i la societat civil. Aquesta és una lliçó molt important, perquè les estratègies de descentralització, tan comunes a moltes parts del món, han d’incloure un canvi en la direcció de la cultura política que reconegui el coneixement indispensable que els actors locals poden aportar en la taula de discussió política i la consegüent necessitat de flexibilitat en el disseny i la implantació de programes. Al Quebec, la ca-

La història dels últims quaranta anys ens diu que el govern ha arribat a acceptar que el diàleg amb la societat civil és essencial per bregar amb un ambient socioeconòmic complex i en procés de transformació.

pacitat innovadora i pragmàtica de la societat civil per tractar problemes seriosos amb estratègies i processos d'implantació concrets ha tingut un impacte important en la cultura política i en la innovació institucional. La història dels últims quaranta anys ens diu que el govern ha arribat a acceptar que el diàleg amb la societat civil és essencial per bregar amb un ambient socioeconòmic complex i en procés de transformació.

La participació del govern del Quebec en el finançament de certes iniciatives de l'economia social, en el desenvolupament de programes que la capaciten i l'acomoden, el seu suport a la infraestructura que la coordina i la creació d'una legislació –un marc legal molt necessitat per l'economia social– reflecteix el reconeixement del significat del paper que juga la societat civil al Quebec i la necessitat de reexaminar la intervenció de l'estat en el desenvolupament social i econòmic. Els participants de la concertació al Quebec el 1996 van incloure per primera vegada actors del sector comunitari, una clara indicació del reconeixement de la capacitat dels moviments socials per implantar iniciatives econòmiques que satisfan objectius tant econòmics com socials.

Avui, deu anys més tard, aquest model econòmic implica una conversa contínua entre el govern i els actors de l'economia social, per mitjà d'un diàleg sobre polítiques. Al Quebec aquesta pràctica no és nova: pel que fa al govern federal, s'han iniciat oportunitats i espais per entaular aquest diàleg, i el govern municipal de Montreal prepara noves polítiques per a l'economia social, a partir d'un diàleg amb els seus actors. El procés de disseny de polítiques s'està transformant: no és ni un enfocament de dalt a baix, ni un enfocament de baix a dalt, sinó que requereix la formulació horitzontal de polítiques que abasta tots els nivells de govern i també crea espais per a la participació d'actors no institucionals.

L'arquitectura que capacita i acomoda l'economia social al Quebec ha requerit el creixent compromís del govern amb la coproducció de polítiques públiques amb els qui la integren, la qual cosa no sempre és fàcil. No obstant això, ara ja és un procés que es troba incrustat en la cultura política del país. Avui dia l'economia social al Quebec comprèn més de set mil empreses col·lectives, tant cooperatives com organitzacions no lucratives en molts sectors. Aquí, l'economia social no es refereix només a un estatus legal de l'empresa col·lectiva, a cooperatives o a organitzacions no lucratives, sinó que és una visió, un model de desenvolupament econòmic alternatiu que desafia el paradigma dominant per mitjà d'una practica, per mitjà de la creació d'eines de desenvolupament –recursos financers, entrenament, documentació i estratègies laborals– dels elements bàsics per a una economia basada en la ciutadania.

Per establir les seves arrels, l'economia social va haver de promoure empreses col·lectives i, alhora, desenvolupar nous instruments que li per-

metessin sorgir, consolidar-se i créixer. Existeixen moltes barreres institucionals, incloent-hi lleis i normes de comptabilitat, que no reconeixen les particularitats de les empreses col·lectives (manquen mètodes d'avaluació i de mesura apropiats que reflecteixin adequadament els valors i el valor afegit de les empreses col·lectives). Els desafiaments inclouen estratègies de comercialització per desenvolupar mercats per als béns i serveis que produeix l'economia social.

El fet que la imatge de l'economia social s'associï molt sovint amb activitats econòmiques marginals, o exclusivament amb serveis socials sense valor de mercat, presenta també un repte; encara que aquesta situació ja comença a canviar per la seva creixent visibilitat, cosa que és ben palpable al Quebec. L'important treball sobre comptabilitat social i indicadors socials respon a la necessitat de mètodes d'avaluació i de mesures de comptabilitat apropiades: polítiques de gestió, integració de l'economia social en els moviments socials per al consum responsable, etiquetatge, fires... són algunes de les estratègies que intenten crear mercats per als béns i serveis que produeix l'economia social. Alhora, col·legis i universitats al Quebec estan formant diplomats i certificats per a les noves ocupacions que sorgeixen en els nous sectors de l'economia social.

Emfasitzo expressament el paper de les aliances, associacions i innovacions polítiques, ja que considero que ha estat essencial per a l'experiència del Quebec. Encara que sóc molt conscient que és una característica de l'ambient sociopolític i cultural d'aquest país, constitueix una important lliçó que cal compartir perquè els processos que he descrit conviden el govern a considerar el seu compromís amb l'economia social com una inversió a llarg termini. Això requereix un nou marc de referència i un càlcul diferent. Darrere hi ha el reconeixement de l'impacte positiu de l'economia social en les finances de l'estat, tant en la seva contribució al creixement econòmic com en la reducció potencial dels beneficis socials associats amb aliances productives en les innovacions de l'economia social. Més que un simple gir d'una política passiva a una política de govern activa i a programes que no han tingut els resultats esperats, l'economia social ha demostrat la seva capacitat de crear riquesa mentre promou la igualtat, la justícia social i el desenvolupament sostenible. És per això que el govern ha començat a entendre que hi ha d'invertir.

L'arquitectura que capacita i acomoda l'economia social al Quebec ha requerit el creixent compromís del govern amb la coproducció de polítiques públiques amb els qui la integren, la qual cosa no sempre és fàcil.

Al Quebec, el terme *co-construcció* té un significat més ampli, ja que s'aplica a l'evolució de l'economia social en si i al lloc que aquesta ocuparà en el futur dins la societat quebequesa. La creació d'aliances i de xarxes, com també el continu diàleg entre els actors de l'economia social, capten la complexa dinàmica d'aquesta evolució. Lideratge i saba política són factors crítics en aquest procés. Però darrere del lideratge hi ha vincles horitzontals i verticals i xarxes de moviments socials, organitzacions de desenvolupament local, sectors de l'economia social i, en els últims

*L'economia social
ha demostrat la
seva capacitat
de crear riquesa
mentre manté el
seu compromís
d'igualtat,
justícia social i
desenvolupament
sostenible.*

sis anys, investigadors, treballant per formalitzar associacions amb els emprenedors. Sectors, moviments i organitzacions estan vinculats verticalment a través de la província i horitzontalment en pols regionals, i per mitjà del Chantier a escala nacional. Aquesta gran i integrada estructura no sols ha incrementat la visibilitat de l'economia social i la seva legitimitat com un lloc on crear polítiques, d'una manera més significativa, sinó que també ha creat nombrosos espais híbrids participatius. Això no s'ha esdevingut en el transcurs d'una nit, és el resultat d'anys d'entaular relacions, de tombar barreres tradicionals entre els moviments i les organitzacions acostumats a treballar en "illes".

Les relacions entre els investigadors i practicants es van haver de construir. Desenvolupar-les va implicar diàleg i temps. No n'hi va haver prou de compartir objectius per esborrar diferències culturals incrustades entre aquestes dues comunitats, encara que existien antigues relacions d'amistat i de molta confiança entre molts dels participants. Avui, podem dir que aquesta aliança ha augmentat la capacitat de produir estratègies d'intervenció en moltes àrees de l'economia social, des de temes microsectorials fins a discussions polítiques transversals.

Els nuclis d'investigació proporcionen important documentació per a l'anàlisi de l'economia social, tant conceptual com empírica. Investigadors i practicants col·laboren en temes pertinents de gran importància i en la formulació d'eines de desenvolupament. El diàleg que ha generat té un valor incalculable per al desenvolupament del corpus de coneixements sobre l'economia social. L'àmplia circulació de documents i l'organització de nombrosos esdeveniments públics han estat bàsiques per generar un diàleg dinàmic sobre polítiques. Avui dia la relació entre investigadors i practicants és sòlida; junts han creat un ambient innovador per a l'aprenentatge col·lectiu que és tant interdisciplinari com participatiu. El terme "investigació-acció" no és un concepte nou. Tanmateix, la construcció d'un ambient institucional que demostra el valor d'integrar la investigació i l'aprenentatge interactiu està desafiant els enfocaments convencionals de l'educació, la investigació i la pedagogia.

Un creixent nombre d'estudiants s'està involucrant ja sigui per mitjà de cursos universitaris o programes sobre desenvolupament econòmic comunitari i l'economia social, o directament com a passants o assistents d'investigació en diferents projectes. Aquesta participació els treu de les biblioteques i els porta a les oficines dels actors. La retroalimentació dels estudiants els fa desitjar treballar en aquest camp una vegada han completat els seus estudis i no solament expressen una elecció professional. Al Quebec, un creixent nombre de persones joves han escollit l'economia social com a model de desenvolupament econòmic alternatiu i democràtic, compromès amb la justícia social i amb la igualtat.

PER L'ECONOMIA COOPERATIVA I LA SOBIRANIA ALIMENTÀRIA: PLATAFORMA RURAL

Daniel Jover

Membre de l'Equip PROMOCIONS, la Universitat Rural Paulo Freire i Plataforma Rural

Introducció

L'objectiu principal del nou capitalisme és amagar la seua pròpia naturalesa ideològica i cultural que ens va deshumanitzant i degradant la vida. Colonitza valors tradicionals i manipula consciències per a ser acceptat i normalitzat. Busca l'hegemonia cultural i el domini de totes les institucions per a assolir la màxima influència. Pretén fer-nos creure que la globalització econòmica és natural i amb prou feines encobreix unes desigualtats i injustícies socials i ambientals cada vegada més insostenibles. La seua voracitat no té límits. El virus de l'especulació ha penetrat en el cos social manipulant les consciències; també idiotitzant els nostres comportaments i hàbits de consum en una cursa competitiva absurda. Reforcen la correlació instintiva entre desitjos i pulsio de compra. Igual que la "imatge" suplix l'antiga "fama", ara les "marques" comercials han fagocitat les "causes" ètiques: l'alquímia perfecta per a incrementar les vendes de les empreses i la seducció del consum gràcies al culte a l'emoció que impera. S'interioritza una visió del món reduccionista i unidimensional. A mesura que avancen les desigualtats econòmiques, es destrueix la cohesió so-

cial i la solidaritat. Pretenen associar el model d'economia "amb mercat" a la "societat de mercat", amb un projecte cultural caracteritzat per la inseguretat i el risc permanent per a generar la sensació de viure temps immediàtics i hipermoderns. No solament imposen el dogma que ha caducat la dimensió comunitària, la història i els seus ensenyaments, sinó que neguen valor a tota ètica que propugne l'equitat o el bé comú, apropiant-se de la dimensió simbòlica mitjançant la imposició total de l'individualisme possessiu com a referència axiològica. Però el sistema actual està originant uns efectes que poden arribar a ser irreparables: s'intensifiquen les desigualtats i la substitució del treball per les màquines i les tecnologies en lloc de beneficiar el conjunt dels éssers humans, la qual cosa provoca més precarietat laboral, empobriment i exclusió social, marginació, una bretxa cada vegada més gran entre països rics i pobres, entre el nord i el sud; noves malalties i trastorns psiquiàtrics; la degradació del medi ambient i la multiplicació de les catàstrofes naturals provocades per l'escalfament del planeta. A l'amenaça del canvi climàtic que incideix en el medi ambient s'afegix el canvi de mentalitat i un sistema de creences que impacta en el clima social.

Aquesta mateixa idolatria a les riqueses materials s'ha substanciat en un sistema d'economia món que pretén dominar el món de la vida. Tot se subordina a les lleis del Mercat i a l'obtenció de rendibilitat a qualsevol preu. La vida mateix s'ha convertit en una simple mercaderia. I els éssers humans, en el seu afany de posseir i acumular, sota el pretext de la felicitat, es fan desgraciats. La vella moral del capitalisme tradicional, pròpia de la petita empresa o del petit agricultor en el medi rural que estava basada en el treball constant, l'estalvi, l'austeritat, el risc associat a l'esforç, la innovació i l'economia productiva, ha estat polvoritzada per la immoralitat del nou capitalisme internacionalitzat. Que no solament és rebutjable pels seus excessos sinó per la seua lògica

irracional que va contra la vida, la naturalesa i la humanitat. Ara s'imposa la financerització de tota economia especulativa trencant els límits ètics, ecològics o socials. La "nova moral" del capitalisme globalitzador i permanentment insatisfet es reflecteix en la ideologia del Mercat-déu, la consagració dels diners com a meta suprema; el triomf personal i professional com a màxim reconeixement i la idea d'èxit social com a únics criteris vàlids d'acceptació i integració. On queden els valors humanistes fundats en la dimensió cooperativa i el valor de la comunitat i el bé comú? Si al final tot és reduït a "riquesa monetaritzable", si les necessitats i els aliments bàsics o els drets són convertits en mercaderia per privilegiats que ho puguin pagar...?

Interconnexions

Una membrana invisible ho uneix tot en una xarxa de coneixement que ens fa percebre l'estructura dinàmica de la vida i la realitat. Se suposa que ara estem en l'anomenada "societat de la informació" però apareixen nous analfabetismes i vandalismes. Hem de diferenciar entre informació, coneixement i saviesa. Tantes coses interrelacionades i interdependents però solament les percebem dividides i desconnectades: el model de "creixement" en realitat ha estat un procés il·limitat i accelerat de destrucció de nexes que proporcionaven autonomia.

Necessitem recuperar i reinventar els símbols comunitaris i els valors ètics que configuren el món de la vida i que s'expressa en una espiritualitat compartida a través dels béns comuns essencials que són patrimoni de la humanitat: la naturalesa, l'aigua, el paisatge, la terra, l'aire, l'educació, la salut, la cura, així com els drets humans que no es poden reduir a mercaderia sense soscarar els seus fonaments antropològics. El model dominant té una obsessió que és monetaritzar i mercantilitzar totes les activitats humanes fins al punt que el món

*El model de “creixement”
en realitat ha estat un
procés il·limitat i accelerat
de destrucció de nexes que
proporcionaven autonomia.*

de la vida queda subordinat a l'esfera econòmica i financera. Tot es reduïx a l'esquema “comprar-vendre” mercaderies estandarditzades en el mercat globalitzat, arrasant les bases culturals dels mercats locals que proporcionen sabers populars, sobirania alimentària i auto-suficiència en molts àmbits. Avui gairebé tot el que es compra està desproveït d'ànima i sentit: productes anònims produïts per grans empreses transnacionals mogudes per una voracitat lucrativa insaciabile, i fets en llocs llunyans per gent anònima. Un model unidimensional, reduccionista i malbaratador d'energies i transports. Així és impossible comprendre l'íntima connexió que lliga de manera holística i misteriosa totes les coses i que havia configurat els microcosmos de sàvia tradició agrícola i cultura rural. En el món rural viu es percep clarament la unió emocional entre la naturalesa i les activitats humanes que fan sostenible el model i cal reinventar.

La Plataforma Rural com a xarxa i aliances per un món rural viu

La Plataforma Rural s'ha convertit en un dels moviments socials més representatius de l'Estat espanyol, que aglutina nombrosos grups, experiències locals, persones militants del medi

rural, etc. Més enllà de les organitzacions que formalment la componen, la Plataforma Rural ha aconseguit representar socialment una alternativa política al declivi del medi rural de l'Estat espanyol. La Plataforma s'ha configurat com un moviment social que aglutina les forces progressistes que treballen en els pobles, i és l'únic moviment que procedeix d'un àmbit rural en un context en què dominen les organitzacions i els moviments urbans.

Des dels seus inicis ha sabut introduir temes que eren exclusivament rurals o agraris. Va començar reivindicant el manteniment de les escoles rurals, va prosseguir amb la necessitat de canviar la PAC, fent veure a la societat que el problema de l'agricultura i de l'alimentació no és merament sectorial sinó un problema que afecta tots els ciutadans i que, per tant, som tots i totes les que hem d'opinar.

L'avanç de la industrialització de l'agricultura ha suposat introduir en el debat noves problemàtiques, a les quals s'han anat responnent, com són la imposició tecnològica, la biotecnologia, o el nou ús i gestió del recurs aigua, entre d'altres.

En aquesta línia de treball cal destacar la reivindicació i l'extensió del concepte de sobirania alimentària entre les organitzacions socials, fet que ha suposat per a la Plataforma Rural enfrontar-se a altres forces socials que defensaven altres posicionaments. De la mateixa manera la Plataforma ha sabut globalitzar i transmetre a la societat espanyola que aquesta lluita és internacional i que hi ha un reclam mundial. L'eslògan “Per un món rural viu” que es va encunyar en el primer simposi celebrat a El Escorial l'any 1992 s'ha assumit socialment.

En aquest moment hi ha aspectes de la lluita per aquest medi rural viu pels quals segueix sent necessaris batallar de forma aliada i solidària amb el conjunt de les forces socials que

La Plataforma Rural ha aconseguit representar socialment una alternativa política al declivi del medi rural de l'Estat espanyol.

reclamen aquest canvi en el medi rural. Entre aquests cal destacar:

- La lluita en contra de l'OMC i de la liberalització comercial i a favor de la sobirania alimentària.

- La necessitat de seguir reclamant un Política Agrària Pública per a l'agricultura, però també per al conjunt de la societat, i que estigui basada en la sobirania alimentària.

- L'oposició rotunda a l'extensió de la biotecnologia, els agrocombustibles i els transgènics en l'agricultura.

- La necessitat d'aprofundir i oferir alternatives reals per a un nou model d'agricultura camperola.

- La urgència de posar damunt la taula la reforma agrària en el nostre context, com a requisit imprescindible per a la supervivència d'aquesta agricultura familiar i camperola.

- L'extensió de les experiències de mercat directe com a alternativa a la mundialització i la industrialització de l'agricultura.

- La defensa del manteniment dels serveis públics (escola, transport, sanitat, etc.) en les petites comunitats rurals.

- Seguir aprofundint i divulgant l'anàlisi en contra de la liberalització mundial del comerç i els impactes en les economies camperoles.

- Reclamar una nova política agrària comuna a la Unió Europea que contribueixi a la sobirania alimentària.

Al mateix temps que s'ha desenvolupat i possibilitat un debat social sobre els problemes i les oportunitats que ofereixen els pobles, la Plataforma Rural juga un cert paper en l'articulació d'aquest debat a escala europea i internacional, donant suport en la mesura de les possibilitats a estructurar el moviment de la Via Campesina.

Després de dotze anys de treball, a la Plataforma hem après del treball col·lectiu i en xarxa, hem gaudit treballant des de la diversitat de les organitzacions que componen la Plataforma i hem entès que la diferència no és un problema, sinó un valor que hem de rendibilitzar socialment. Sense cap dubte hem construït una bona eina per fer possible un món rural viu.

Les bases per mantenir un món rural viu passen per denunciar com el desmantellament de les polítiques públiques aguditza els problemes demogràfics i socials del medi rural, afectant especialment les dones rurals.

Del 8 al 10 d'octubre del 2010 s'ha desenvolupat a Cortes de la Frontera (Málaga) el VII Fòrum per un món rural viu organitzat per Plataforma Rural i amb el suport de la Universitat Rural Paulo Freire Serranía de Ronda i l'Ajuntament de Cortes de la Frontera. Un total de 245 participants pertanyents a diferents organitzacions socials del medi rural espanyol han debatut sobre polítiques globals i locals que afecten aquest àmbit sota el lema: "Agricultura i pobles per alimentar el món i refredar el Planeta". Amb ell es pretén cridar l'atenció sobre la importància de posar en pràctiques polítiques de desenvolupament rural que estiguin basades en l'agroecologia i l'agricultura familiar com clars exponents de pràctiques agràries que redueixen l'emissió de CO₂ a l'atmosfera, davant del model agroindustrial d'alt perjudici per al planeta. Entre altres qüestions abordades s'ha insistit en la necessitat de:

- Un canvi de les Polítiques Agràries Comunitàries (PAC) que estan basades en un sistema agroalimentari globalitzat, amb vinculacions a un comerç viciat cap a la gran distribució, l'acapament de terres i un gran volum d'emissions de CO₂ a l'atmosfera.

- Un medi rural dedicat a la producció d'aliments i la gestió ecològica dels recursos naturals i del territori, requereix un canvi en els models productius i en les polítiques públiques que privilegien un sistema agroalimentari globalitzat insostenible, que especula amb la terra i els aliments, amb el dret a la sobirania alimentària, és a dir, a produir i a consumir aliments sans de manera justa.

Cal un canvi en les polítiques públiques basades en el desmantellament i la privatització

dels serveis públics. Les bases per mantenir un món rural viu passen per denunciar com aquestes aguditzen els problemes demogràfics i socials del medi rural, afectant especialment les dones rurals que es veuen sobrecarregades en haver de cobrir els dèficits de serveis socials. De fet, la perspectiva de gènere es considera com un enfocament imprescindible per millorar la qualitat de vida de les mateixes dones i per a la salut democràtica de la societat: la participació i l'horitzontalitat ha d'estar inclosa en qualsevol proposta de canvi social.

Una posada en valor de la identitat i la cultura rural com un espai privilegiat per a promoció d'unes referències ètiques que apostin per un altre model de societat local i global, en què l'agricultura, la naturalesa i l'alimentació estiguin íntimament lligades a la recerca de la sostenibilitat. En aquest sentit, es considera que l'educació és un àmbit imprescindible des d'on reivindicar el valor d'allò rural, igual que en la imatge que del món rural s'ofereix en els mitjans de comunicació, una imatge que ha de ser construïda des del propi context rural i no pels paràmetres del progrés i la modernitat de les ciutats. L'objectiu és posar fi a l'enfrontament i la distància social entre el medi rural i l'urbà. La participació i la implicació dels habitants del medi rural és bàsica per a construir la nova ruralitat, i s'hi han de sumar també els plantejaments dels moviments socials urbans, i de qualsevol que busqui un altre model de desenvolupament rural i global. Les connexions entre economia cooperativa i solidària amb la sobirania alimentària que preconitza la Plataforma Rural són importants.

Més informació:

www.plataformarural.org

Serveis generals d'arts gràfiques

- disseny
- filmació
- tecnologia ctp
- enquadernació
- manipulació i acabats de tota mena
- transport i logística arreu d'europa

Especialistes en tot tipus d'impressions

- llibres
- revistes
- catàlegs
- cartells
- calendaris
- agendes

Fem bona impressió

c/ corders 22-28 • 08911 badalona
tel.: 93 389 94 60 • fax: 93 389 95 42
a.e.: gramagraf@gramagraf.com

Membre del GrupCultura03
i del Grup Aqueni

Referent
Cooperatiu Català en
Prevenció de Riscos
Laborals

Non servei
Vigilància
de la Salut

Totes les especialitats
preventives.
A tot Catalunya

SePrA
servei de prevenció

www.sepra.cat

T. 93 457 41 45
Trinxant 98-100, 08026 Barcelona sepra@sepra.es

Servei de Prevenció Aliè acreditat en totes les especialitats (SP-063-B)

Tens un projecte o una idea de negoci?
Ara_Coop t'ajuda a crear la teva empresa cooperativa

sectors

serveis a les persones
autoocupació
consum ecològic
solucions per a l'habitatge

cooperació entre autònoms
...

info@aracoop.coop

c. Premià, 15, 1a planta - 08014 Barcelona

serveis gratuïts per a
persones emprenedores

suport a la creació de l'empresa cooperativa
ajuts i subvencions
formació

...

www.aracoop.coop

93 318 81 62 (ext. 3)

MICHEL DUPOIRIEUX: “L’OBJECTIU ÉS CREAR UNA COMUNITAT D’EMPREDORS SOCIALS”

L’Apòstrof, SCCL

Michel Dupoirieux és director de la Union Régionale des Scop du Languedoc-Roussillon (Montpeller), la federació de cooperatives de treball d’aquesta regió, i un dels impulsors del Mouvement des Entrepreneurs Sociaux (MOUVES, www.mouves.org) a França.

Què és l’emprenedoria social?

Es tracta d’una dinàmica internacional que ha sorgit als anys 80, paral·lelament a l’augment de les crisis socials i ambientals. Sota formes molt diverses, es tracta d’iniciatives privades sense ànim de lucre que aborden els problemes socials i ambientals.

No existeix una definició única d’emprenedoria social o de quina ha de ser la fórmula jurídica que adopti. A més, les empreses fruit de l’emprenedoria social, que nosaltres anomenem empreses socials, estan presents en tots els sectors d’activitat. Una aproximació al que és l’empresa social podria ser dir que són tots aquells negocis que tenen una finalitat social o ambiental, que limiten el lucre o bé no en tenen, i que tracten d’involucrar els diferents grups d’interès en la gestió de les seves iniciatives.

Però en què difereix de l’emprenedoria tradicional?

L'emprenedoria social es distingeix per la manera de tirar endavant l'activitat econòmica (participació dels grups d'interès, limitació o absència de lucre, remuneració limitada al capital, banda salarial també limitada...) i perquè persegueix una finalitat social, societal, ambiental o de desenvolupament local, a més de crear ocupació.

A més, l'emprenedoria social acostuma a estar arrelada localment, promoure la innovació social, tenir una activitat mercantil significativa, integrar criteris de desenvolupament sostenible, pertànyer a una xarxa d'economia social i solidària i adoptar una fórmula jurídica pròpia de l'economia social (cooperativa, associació, fundació o mutualitat). Aquest conjunt de criteris proporciona una base comuna per desenvolupar l'etiqueta d'"empresa social".

Quina relació hi ha entre emprenedoria social i innovació?

S'acostuma a centrar massa la innovació en la innovació tecnològica i, en canvi, es parla poc de la innovació social. La innovació social és una de les característiques de l'emprenedoria social. Tradicionalment, l'economia social ha estat molt innovadora: la seguretat social, l'educació popular, els xecs-restaurant a França..., però darrerament sembla encallada. Pensem que el desenvolupament de l'emprenedoria social pot tornar a impulsar la innovació social.

La forma jurídica de plasmar un projecte d'emprenedoria social és una cooperativa o una associació?

Totes les cooperatives són manifestacions d'emprenedoria social, igual com les mutualitats o les associacions, però no tots els projectes d'emprenedoria social adopten una d'aquestes formes. No oblidem, per exemple, que una part de l'emprenedoria social és duta a terme per individus, no per col·lectius. Molts

emprenedors socials, sobretot els joves, de vegades no fan servir les fórmules cooperatives, per falta de coneixement o de tradició. Pensa que venim d'una cultura, la llatina en particular i l'occidental en general, força individualista, que presta molta atenció al patrimoni i a la propietat. Però, tot i que molts emprenedors socials no es fixin en les fórmules cooperatives, estem convençuts que, des del cooperativisme, val la pena acompanyar-los en el procés. Com més es desenvolupi l'emprenedoria social, més s'abona el terreny també per a l'economia social.

Quina relació té, doncs, l'economia social i solidària amb l'emprenedoria social?

L'emprenedoria social, adopti la fórmula que adopti, forma part de l'economia social i solidària, i aquesta viu en aquests moments un període crucial. Les seves propostes, la necessitat d'una altra economia, no han estat mai tan actuals. Segons un estudi (Ipsos - MACIF, setembre 2009), un de cada dos francesos volen una profunda transformació del sistema econòmic, però en canvi les nostres pro-

*L'emprenedoria social,
adopti la fórmula que adopti,
forma part de l'economia
social i solidària*

postes se senten ben poc. Som molts (més de 200.000 empreses, més de 2 milions d'empleats, amb un creixement de l'ocupació gairebé tres vegades superior a la mitjana del sector privat en els anys 2001-2006), però en canvi estem poc organitzats, intercooperem poc i el nostre sentit de pertànyer a un mateix sector segueix sent feble i desigualment desenvolupat. El Mouvement des Entrepreneurs Sociaux vol contribuir a canviar aquesta situació.

Com sorgeix aquest moviment?

El Mouvement des Entrepreneurs Sociaux es crea arran de la publicació del Llibre Blanc per al desenvolupament d'iniciatives socials presentat al Saló dels Emprenedors de París el febrer de 2008. Aquest Llibre Blanc el va elaborar un grup de discussió que reunia vint

L'emprenedoria social no és responsable de la crisi i, per tant, no se li pot demanar que ara la solucioni

personalitats eminents en el desenvolupament d'iniciatives socials (emprenedors socials, els actors i el suport financer, els experts...), anomenat Codes (Col·lectiu per al Desenvolupament d'Iniciatives Socials). La publicació i la mobilització dels seus membres (un centenar) va donar el punt de partida d'una dinàmica col·lectiva que s'ha materialitzat en la creació del Moviment a finals de 2009. D'alguna manera ens vam inspirar també en altres experiències com, per exemple, la de SEC a Gran Bretanya. SEC (Social Enterprise Coalition) és una organització fundada el 2000, que representa actualment 10.000 empreses socials i que ha contribuït a crear un ecosistema més favorable a l'empresariat social al Regne Unit.

Per què us dieu moviment?

El MOUVES està format per militants i, en aquest sentit, som un moviment, però no un moviment construït en oposició a ningú, no ens mou cap dinàmica d'enfrontament. Volem construir una comunitat activa i oberta d'actors de l'emprenedoria social, moguts pel desig de fer moviment, que intercanviï bones pràctiques i construeixi projectes arrelats al territori.

Quins són els objectius del MOUVES?

L'objectiu és crear una comunitat oberta i activa d'emprenedors socials, que aportí propostes al debat públic i les polítiques públiques. En aquests moments, les nostres actuacions se centren a construir i animar la dinàmica de desenvolupament territorial de l'emprenedoria social, i a créixer com a sector a través de diversos instruments.

Quins són aquests instruments?

Nosaltres parlem de set instruments: crear una etiqueta d'empresa social; respondre millor a les necessitats de finançament dels emprenedors socials; donar suport a la innovació social, al mateix nivell que ja es fa amb la innovació tecnològica; elaborar i difondre un llenguatge de la prova (ja no n'hi ha prou de dir que som empreses diferents, es tracta de demostrar-ho!); educar i formar perquè sorgeixi una nova generació d'emprenedors socials; difondre l'emprenedoria social, i finalment potenciar la intercooperació econòmica entre les empreses socials.

Quines polítiques públiques poden afavorir l'emprenedoria social?

Destacaria que es reconegui millor l'emprenedoria social; promoure-la econòmicament, cosa que en aquests moments ja s'està fent (amb 100 milions d'euros), i implantar en els concursos públics clàusules socials que tinguin en compte els valors de l'emprenedoria social.

Com es manifesta avui, en temps de crisi, l'emprenedoria social?

L'emprenedoria social no és responsable de la crisi i, per tant, no se li pot demanar ara que la solucioni. Ara bé, la crisi del capitalisme està accelerant la presa de consciència en favor de l'empresa social i d'una altra economia.

Els teus estalvis poden ajudar
a canviar moltes coses, és el
nostre compromís

4,25%*
d'interès

amb l'educació

amb la cultura

amb el cooperativisme

amb la sostenibilitat

Abacus ●●●

Cooperativa

www.abacus.coop

* Condicions vàlides fins el 31 de juliol de 2011.
A partir d'aquesta data consulteu les noves
condicions a www.abacus.coop o al 93 217 81 66.

clade GRUP

La idea de la justicia

Amartya Sen
Taurus, Madrid, 2010

L'autor aprofundeix en la idea de justícia no com a principis destinats a modelar institucions justes que han de permetre gaudir d'una societat justa (visió defensada per John Rawls), sinó des de la realitat de les pròpies vides i llibertats dels individus. És a dir, el camí que defensa Sen no passa per dissenyar unes institucions perfectes que garanteixin una societat justa, sinó per un treball diari per anar reduint les injustícies.

L'anàlisi i defensa d'aquesta idea comporta que s'aprofundeixi en temes com la racionalitat i els seus límits, la veu de les persones a la societat, els interessos propis davant els col·lectius, el fet determinant de la posició de l'individu i llurs capacitats o els efectes del localisme, entre altres. El conflicte dialèctic sobre aquestes idees està plenament documentat i actualitzat, fet característic de l'autor en llurs textos, amb el valor afegit d'incorporar el punt de vista del pensament "oriental" o "no occidental".

La quarta part del llibre "Raó pública i democràcia" és especialment interessant per les aportacions al debat actual sobre les idees polítiques i del cooperativisme en particular. Sen defensa la interpretació de la democràcia com "el govern per discussió" (idea promoguda per John Stuart Mill, però que Sen atribueix amb anterioritat a Walter Bagehot) en detriment de la idea de les eleccions i els vots.

**La economía social.
Sus claves**

Francisco Pérez Giner
Ciriec-España

Es tracta d'una bona obra de divulgació dels conceptes bàsics de l'economia social, l'empresa, la participació del treballador en aquesta i la cooperativa. El seu autor, que va dirigir durant 18 anys l'Escola de Gerents Cooperatius de Saragossa, critica la pretesa asèpsia en què la teoria dominant situa l'economia per tal de reclamar que es posi al servei de la persona i la societat. Per a Pérez Giner la cooperativa és l'empresa del futur, ja que promou una sèrie de característiques pròpies d'aquesta com l'aprofitament de sinèrgies, la participació, les unitats petites i àgils vinculades en xarxa, i la defensa d'allò local i del medi ambient.

**La visión de
Antonio Cancelo**

*Fermín Garmendia i
Manolo González*
Esic Editorial, 2010

Els autors, Fermín Garmendia i Manolo González, s'acosten a la trajectòria personal i professional d'Antonio Cancelo, un dels dirigents cooperatius i empresarials més destacats de l'Estat espanyol. Cancelo va ser director d'Eroski durant 25 anys i després president de la Corporació Mondragón sis anys més. El llibre s'estructura en dos grans apartats. El primer consisteix en una llarga entrevista en què s'aprofundeix al mateix temps en la seva vida i en les seves idees, mentre que el segon és una selecció dels seus principals escrits, que destaquen pel seu estil directe i clar.

**Creación de
empresas asociativas
y solidarias**

Luis Razeto
Ediciones Uvirtual.net

El conegut socioeconomista xilè Luis Razeto, creador del concepte "economia de la solidaritat", ens ofereix en aquest llibre un curs teòric-pràctic on exposa de manera senzilla i ordenada els principals aprenentatges que ha anat adquirint al llarg dels seus anys de vinculació amb l'economia solidària, a l'entorn de com poden crear-se, organitzar-se i desenvolupar-se empreses associatives i solidàries, de manera que es puguin optimitzar i maximitzar els beneficis que proporcionen als seus participants i a l'entorn social.

Territoris Cooperatius.

Diversos autors

(coord. F. Xavier Paunero)

ECOS, SCCL

Compilació de set estudis sobre cooperativisme, economia social i territori, extrets de les ponències i els debats promoguts a la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona pel grup de recerca Geset-Grup d'Estudis d'Empresa i Territori de la UdG. Hi trobarem articles sobre cooperatives del Brasil, Mèxic i les comarques gironines, escrits per investigadors socials amb una metodologia transdisciplinària. Destaquem, de casa nostra, els estudis sobre el cooperativisme agrari, Costa Brava Centre i la influència de les cooperatives en la capacitat d'innovació de les destinacions turístiques.

La Via Campesina

Annette Aurélie Desmarais

Editorial Popular, Madrid

Aquest llibre estudia la significació política i social de Via Campesina. Explora els principals assumptes, estratègies i accions col·lectives d'aquest moviment camperol i ressalta les seves contribucions a la construcció d'alternatives davant les forces de la globalització econòmica neoliberal. La seva autora, Annette Aurélie Desmarais, va ser agricultora a petita escala al Canadà durant molts anys. Va obtenir un doctorat en Geografia i avui és professora en el Programa d'Estudis Internacionals de la Universitat de Regina (Canadà).

<http://www.economiasolidaria.org>

El Portal d'Economia Solidària de REAS és un espai dirigit a tots els sectors socials, econòmics, polítics i particulars com a lloc de trobada, reflexió, participació, adhesió i comunicació sobre estructures econòmiques solidàries no excloents. Podeu trobar un espai de bones pràctiques, on s'allotgen documents gràfics de les bones pràctiques d'economia solidària que s'estan desenvolupant per les diverses entitats que treballen en xarxa i estan impulsant una transformació de l'economia des dels principis de l'economia solidària.

<http://www.amecoop.es>

L'Associació de Dones Empresaríes de Cooperatives (AMECOOP) és un grup de dones madrilenyes que tenen en comú ser sòcies i/o treballadores actives d'una cooperativa, creure en el projecte cooperatiu i en el paper de la dona dins d'aquest moviment. AMECOOP és un espai obert per a la trobada, comunicació i debat, que promou la perspectiva de gènere en l'economia i l'ocupació, on totes tenim el nostre lloc.

Centre de formació i gestió a Cooperatives i Societats Anònimes Laborals del Vallès Occidental.

- Constitució de societats.
- Comptabilitat.
- Assessorament laboral i fiscal.
- Capitalitzacions de l'atur.
- Assegurances.
- Estudi de viabilitat.
- Gestió social.

Cooperativa constituïda a l'any 1985

C/ Torrent, 146, baixos. 08225 Terrassa
Telèfon: 93 780 28 88 / 93 780 29 44
Telf. directe laboral i fax: 93 780 81 85
<http://www.gestcoop.com>
gestcoop@tiservinet.es

CLIMATIZACION
LES PUNXES
S.COOP.C.L.

**INSTAL·LACIONS
AIRE CONDICIONAT
i CALEFACCIÓ**

Serveis:

- Instal·lacions Aire Condicionat
 - Calefaccions
 - Ventilacions
 - Reparacions
 - Manteniment
- Podem oferir aquests serveis tant a nivell industrial com domèstic
 - Assessorament tècnic

c. Sant Antoni, 17, baixos
08923 Santa Coloma de Gramenet

fidelització de clients - Com enfocar les vendes - Coaching Comercial - Comercialització - ABC del cooperativisme - Int...
 a la cooperativa - Sersoci de treball - Procés d'incorporació de noves persones sòcies - Gestió social de
 - Seguiment social cooperatiu - Funcions i responsabilitats del Consell Rector - Intercooperació - La pens...
 Atenció al client - Atenció telefònica - **Soluciones formatives**
 d'Objectius - Disseny, planificació i gestió de projectes - Organització de reunions - planificació de reunions - Crea...
 Innovació a l'empresa cooperativa - Anàlisi de Tendències per a la innovació i la Competitivitat - Presa de decisions de qu...
 - Organització del treball i gestió del temps - Lideratge a l'empresa cooperativa - Negociació a l'empresa cooperativa - Gestió
 positiva del conflicte - Eines per una comunicació personal eficaç - La comunicació en els processos de participac...
 de les habilitats creatives - Eines per una comunicació personal eficaç - La comunicació en els processos de participac...
 Canals, espais i mitjans per la participació - Formació de formadors - Practitioner en PNL amb aplicacions al món
 organitzacional - Introducció a la PNL aplicat a l'empresa - Gestió de la formació bonificada - Estabilitat - Què ens
 comporta la Llei de Protecció de dades - Certificació Electrònica - Perfeccionament informàtic - Program...
 Excel - Word - Access - Aspectes psicològics en el tracte amb la gent gran - Intervenció amb infants en risc d'exclusió
Tel: 93 318 81 62 - www.aposta.coop - info@aposta.coop - Finances per a directius no financers - Lideratge Integrador -
 Negociació amb entitats financeres - Trencament i presentació de començaments amb al...

nexe BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Dades personals

Nom i cognoms

Adreça Tel. (....)

PoblacióDP A/e

Subscripció: 12 euros (4 números, 2 anys)

Domiciliació bancària

Nom del/de la titular

Població

Entitat	Oficina	Control	Núm. de compte
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Us prego que, fins a nova ordre, carregueu al c/c o llibreta indicada els rebuts que us presentarà nexe en concepte de subscripció.

Signatura

Envia'ns una fotocòpia d'aquesta butlleta a nexe, carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona o bé per fax: (93) 302 18 85

Els llibres XES de l'economia solidària

La **Xarxa d'Economia Solidària** i les editorials **Icaria** de Barcelona i **Nordan comunidad** de Montevideo tenen un acord per publicar llibres sobre l'economia social i solidària. Són llibres per reflexionar i crear eines d'evolució des d'una economia que té com a valor central el treball humà, una nova forma de produir, consumir i distribuir que es proposa com a alternativa per a la satisfacció de les necessitats individuals i globals. La Xarxa d'Economia Solidària coordina, conjuntament amb les dues editorials, autors, títols i difusió. Icaria i Nordan s'encarreguen de l'edició i la distribució.

Llibres publicats

Reconsiderar la riqueza y el empleo. Patrick Viveret i Equipo Promocions

Humanizar lo infrahumano. Marcos Arruda

La dimensión cooperativa. Jordi Garcia, Jordi Via i Lluís M. Xirinacs

Economía solidària, de l'obsessió pel lucre a la redistribució amb equitat. Catherine Galaz i Rodrigo Prieto. I Premi Abacus

Praxis de la esperanza. Educación, empleo y economía social. Daniel Jover

¡Participación! Caja de herramientas para la economía solidaria.

Revista *Illacrua*

La dimensión perdida. Manfred Max-Neef

Crisis capitalista y economía solidaria. J-L. Laville i J. Garcia Jané

Hacer real lo posible. Marcos Arruda

xarxaecosol.org

Nordan Comunidad

Icaria Antrazyt

nexe

quaderns d'autogestió i economia cooperativa

Quatre últims números publicats

Núm. 23

Jordi Garcia Jané. Màrqueting per a éssers humans: entrevista a Marià Moreno. Conxita Comamala Espona. Grups de consum de productes ecobiològics: cooperatives o associacions. Maite Darceles. Cap a nous marcs conceptuals que superin la planificació. Perfecto Alonso. L'externalització dels serveis d'ajuda a les persones. Josep Parcerisa. L'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit. Alfonso Vázquez. Innovar en la crisi? Jordi Garcia Jané. Algunes consideracions sobre la crisi i l'economia solidària. Jordi Valls i Olivé. Cooperativisme i crisi industrial. Daniel Jover. Crisi de la globalització, oportunitat per a una vida bona i justa. CEPES: Propostes per potenciar el teixit empresarial de l'economia social i combatre la crisi en aquest teixit. Fòrum del Montblanc. Resposta a la crisi financera? Daniel Jover. Introducció a "El Treball: Utopia Quotidiana". Ramón Fernández Durán. Adéu a un molt bon amic i company: Antonio Estevan. Rubén G. Prieto. Caminant amb Castoriadis. Silvia Jov Gran. "Estrategias de la imaginación"

Núm. 24

Luis Razeto. Crisi, mercat i una "altra economia". Jordi Garcia Jané. Com aprofundir la participació en les cooperatives de treballs: 6 propostes i un requisit. Martina Marcet Fuentes. Discursos i pràctiques: la dimensió dels valors de la intercooperació. Perfecto Alonso. Novetats en la regulació de les cooperatives. Antonia de Vita. En el moviment de cooperar i emprendre: experiències italianes d'empreses socials. Enric Tello i Jordi Via. Repensar alternatives a la crisi. Daniel Jover. Entrevista a Toni Comín.

Núm. 25

Paulo Lisandro Amaral Marques. L'economia solidària com a nou moviment social contemporani. María Pilar Alguacil Marí. Tendències en el tractament fiscal de les cooperatives. Patrick Viveret. Una aliança cívica per a la humanitat?. Diversos autors. Debat sobre el marc regulador del cooperativisme. Jordi Garcia Jané. Entrevista a Joseba Azkarraga Etxagibel. Carles Masià. Entrevista a Santiago Niño Becerra.

Núm. 26

Ivan Miró i Acedo. El quart impuls [Cooperativisme_Treball immaterial_Creativitat_Territori]. Jordi Garcia Jané. Educar en ètica cooperativa. Una nova cultura de l'habitatge. Pere Pugès i Dorca. 50 propostes per canviar de rumb. Le Labo. La gestió a les cooperatives de treball. L'Apòstrof. Peru Sasia: la banca que ve. Jordi Garcia Jané.

Podeu demanar números endarrerits al tel. 93 318 81 62, seira@fundacioseira.coop
Edita: Fundació Seira i Confederació de Cooperatives de Catalunya

BIBLIOTECA
de la FUNDACIÓ ROCA I GALÈS
ESPECIALITZADA en COOPERATIVISME
al vostre servei

Horari: dilluns i dimecres de 10 a 13 h
dimarts i dijous de 16.30 a 19 h

Aragó, 281, 1r 1a - 08009 Barcelona
Tel. 932 154 870 Fax 934 873 283
biblioteca@rocagales.org

consulteu el catàleg al nostre web:
www.rocagales.org

SERVEI DE DONACIÓ GRATUÏTA DE LLIBRES

Agraïm la col·laboració de totes aquelles persones i entitats que amb les seves donacions han contribuït a assolir els 5.000 exemplars que actualment la nostra biblioteca pot oferir als seus lectors

Segueixen arribant nous llibres, i a fi d'obtenir l'espai necessari, estem reestructurant la biblioteca, retirant les obres de les quals disposem més d'un exemplar i d'aquelles que no tracten específicament dels temes sobre els quals estem especialitzats.

Cada mes, la biblioteca de la Fundació Roca Galès publica a Cooperació Catalana un llistat de 15 títols que podran ser obtinguts de forma gratuïta per qualsevol persona o entitat que hi estigui interessada.

Una de les acusacions més contundents que es formulen contra el capitalisme és la que ens obliga a invertir la major part de les nostres energies creatives en assumptes que, en el fons, són purament utilitaris. Els mitjans de la vida es converteixen en la seva finalitat. La vida acaba consistint en un desplegament de la infraestructura necessària per viure. No deixa de ser sorprenent que, en ple segle XXI, l'organització material de la vida segueixi ocupant el lloc preeminent que ocupava a l'Edat de Pedra. El capital que es podria dedicar a alliberar els homes i les dones –almenys en certa moderada mesura– de les exigències del treball dur es dedica, no obstant això, a la tasca d'acumular encara més capital.

Eagleton, Terry, *El sentido de la vida*, Paidós, Barcelona 2008. Esmentat a Riechmann, Jorge. *La habitación de Pascal*. La Catarata, Madrid 2009